

LAISVOJI MINTIS

Free Thought.

Mėnesinis iliustruotas mokslo ir literatūros laikraštis,
leidžiamas Bendrovės „LAISVOJI MINTIS“, Scranton, Pa.

Redakcijos adresas: „LAISVOJI MINTIS“, 1401 No. Main ave., Scranton, Pa.

No. 4

Scranton, Pa. Balandžio 28 d. 1910 m.

I Metai.

J. J. Nicimius

ESENU laiku Europos ir Amerikos lietuviai pergyveno keletą tautišku stambesnių atsitikimų minėjimus, tai jubilėjus, tai gedulus. Šįmet pripuola vienas mūsų tautos gyvenimo svarbesnių minėjimų: lietuvių (ir lenkų) pergalė pas Žalgirį ir Eglynkalnį, kur 1410 m. 15 liepos m. d. kryžievių zokonas, įkirus lietuvių neprietelius ir Romos bažnyčios ramstis, tapo taip sumuštas, jog po tam nebeilgai jam teko nelemtas žūdynių darbas varyti. Kryžievių zokonas dingo, ir ant jo griūvėsių išdygo vokiškoji Prūsija. Toji-gi Prūsija, bėgant laikui, tapo kanduoliu šiandyktės ciosorystės V kietijos, po kurios jungu tebetūno dalis lietuvių.

Iš savo tautos istorijos matome, kad kryžievių zokono pergalėjimu lietuviai sau maža naudos teatsiekė. Rods išnaikinome įkirų kaimyną, kurs naudojosi per dveją šimtmečių mūsų tautos silpnumu. Nieks nesidrasins mažinti tos pergalės išnašumą ir iš tautiškojo atžvilgio; tačiau jos pasekmės buvo svarbesnės Europos gyvenimui, negu Lietuvos. Kuomet taja pergalė lietuviai prašalino neprietelių, užstojantį kelią Europos išsiliuosavimui nuo Romos persvaros, ir tokiu būdu suteikė progą platinties protestantizmui bei mokslams, — tos pergalės vaisiai Lietuvos pakėlimui neišnaudota. Lietuva pati dar nebuvo ganėtinai susipratusi ir susitprėjusi, kad mokėjusi būtų pamatuoti savo nepriklausingumą. Atsikratę nuo vokiečių, lietuviai pateko po tuom didesne lenkų įtekme, ir galiaus su jais sudarė uniją, kuri iškėlė lenkus ir politiškai, ir ekonomiškai, ir morališkai ir apšvietoje, nustelbė lietuvių tautą į tiek, kad šiandien lietuviškoji dvasia beužsiliko vargingose bakužėlėse ir dalyje iš tų bakuželių išėjusios inteligentijos.

Taigi ir iškilmės, kurios šįmet ketinama kelti lietuvių naujokijose Amerikoje, o ir Europoje, turėtų turėti dėmę dvigubą: džiaugsmą iš to, kad Lietuva prisitarnavo civilizacijos tolynžangai Europoje, ir gedulius, kad lietuviai dėlei apšvietos trukumo neišnaudojo taip kiltos pergalės savarankiškumui, savo tautos išvadavimui.

Šiandien visgi likučiai lietuvių pradeda geriaus supraci savo tautos padėjimą. Kaip seniaus ponija ir lietuviškoji kunigija sėjo lenkybės sėklą Lietuvoje ir už jos sienų, taip dabar lietuviai apsižiūri ir santikiuose su kaimynais elgiai gan atsargiai. Apsigavo su lenkiškąją unija. Užtai ir šventė paminėjimui pergalės pas Žalgirį nebus su vylingais kaimynais keliama. Lietuviai belinki atnaujinti gentainiškus ryšius su latviais ir su rūsiskomis gentėmis, kurios prievartos mūsų šalyje nevartojo, būtent su baltaisiais ir mažaisiais rūsiais. Tai jau aiškus ženklas lietuvių susipratimo ir atjautimo reališkujų politiškų siekių.

Tik vienas dalykas atsiranda, kurs menkina taip svarbią valandą: užnorėta Žalgirio pergalės paminėjimą pagerbti išleidimu kningos, kur būtų aprašyti Vytauto gaidynės atsitikimai. Mums toks darbas išrodo menku, silpnu. Lietuviai šiandien gali apie tuos atsitikimus pasiskaityti Dankanto „Istorijoje Lietuvos“ ir Šliupo „Lietuvių Tautoje“. Nesakome, kad kninga būtų be vertės. Bet atsimentis reikėtų, kad Žalgirio pergalė yra verta didesnio paminklo. O toks paminklas tapo sumanyta laikraštinių suvažiavime 17 ir 18 kovo Brooklyne. Išpuola, kad Vytauto darbų apvertinimui įsteigtume *amžiną stipendiją* bent vienam mokiniui ar mokiniai taip iš Prūsų Lietuvos, kaip ir iš Vilniaus gubernijos, kur šiandien lietuvių yra labai nustelbta. Išmokinime ir ant profesionališkų kojų pastatykime bent po vieną tautietį, kurs gyveniman išėjęs atsižymės savo darbais ir prisidės išbudinti iš miego brolius Prūsijoje ir Vilniaus gub. Toks Vytauto gaidynės paminėjimas bus praktiškas ir naudingas; toks paminėjimas turės ir didelę politišką vertę: tai bus lietuvių tautos protestas prieš vokiečių ir lenkų užgriebimus ir pasikėsinimus nusmaugti lietuvių!

Linkėtina, kad tam siekiui lietuviai visur darytų kolektas. Nereikia naujos draugijos tvėrti. „Aušros“ draugija, be abejonės, patarnaus apversdama surinktus pinigų amžinosios stipendijos įsteigimui.

Taigi į darbą, broliai lietuviai! Ne menkniekiais pagerbsime atmintį mūsų karžygių, pas Žalgirį galvas paguldžiusių už Lietuvos laimę, bet svarbiu politikos ir apšvietimo įrankiu. Tygyvuoja *amžinoji stipendija!*

JONAS HUSS'AS ir jo PASEKĖJAI.

(Pagal M. Filippovą ir daugelį kitų.)

III.

Wicliffo įtekmė ant Husso. Pirmi metai pamokslininkavimo. Husso kova prieš liaudies tuščiatikystę ir netikrus stebuklus. Hussas, kaipo čekų tautiškas rašytojas.

Buvo laikas, kada Husso veiklą priskaitė įtekmė angliškojo filozofa ir teologo Wicliffo. Reikia prisiminti, kad tasai filozofas pasikėlė prieš Romos valdžios godumą, o su laiku ėmė peikti ir kritikuoti patį romišką bažnyčios mokymą. 1382 m. Londone įvyko susirinkimas, kur buvo apšnekami 24 tikrinimai, ištraukti iš Wicliffo veikalų. Tame susirinkime pripažino juos eretiškais arba klaidingais, tačiau ant Wicliffo ypatos nelabai teužsivarinėjo, ir jis ramiai sau mirė 1385 m.

Žinomas daigtas, filozofišką Wicliffo veikalai buvo pasiplatinę Pragoje ir Hussas su jais susipažino dar studentaudamas, bet su jo teologišką kritika (tatai dabar yra atrodyta!) jis susipažino tik tuomet, kada ėmė pamokslininkauti Betlehemo koplyčioje, taigi kada jo paties persitikrinimai jau buvo sustembę. Hussas visados jieskojo teisybės, ir niekam, nei Wicliffui netikėjo, nepersitikrines savo protu, savystovia mintimi, kas yra tiesa, o kas ne. Taip ir su Wicliffo nuomonėmis: jis ėmė iš jų tik tas, kurios sutiko su jo paties persiliūdyjimu. Ir prie katalikybės ne iš sykiu jis ėmė atsinešti kritiškai. Iš pradžių jam ypačiai rūpėjo patobūlinėti save patį, permainingti savo būdą, ir jau paskui jis pasikėsino kilti prieš kuningijos ydas, vis dar su lukščiu, kad bažnyčią eis su juomi ir kad apsivalys savomis jiegomis. Tik galų gale jis persitikrino, kad tai buvo veltui tikėtasi.

Iš pradžios savo pamokslininkavimo Hussas įgijo tokią garbę, kad nors dar jaunas, tapo išrinktas — sulyg tuometinių regulų — vienam pusmečiui Pragos universiteto rektorium. Universiteto sąstatas, būtent profesoriai ir studentai, tuomet dalinosi į 4 nacijas: čekiškąją, lenkiškąją, bavoriškąją ir saksoniškąją. Ir nors išrodė, lyg visos 4 nacijos būtų privalusios turėti lygias tiesas, tačiau ištikrųjų 3 buvo vokiškoms, nes į lenkiškąją iš didesnės dalies išrašinėjo sileziškiai vokiečiai. Nors Hussas ir nebuvo nedraugas vokiečiams, tačiau stodamas už tai, kad čekų karalystėje čekams priklausio tokia pat vieta, kaip prancūzams Prancūzijoje, o vokiečiams Vokietijoje; apgynimui čekiškųjų tiesų turėjo tankiai stoti prieš didelius reikalavimus vokiškųjų profesorių. Husso, kaipo pamokslininko ir

profesoriaus, stovenė, rodos, dar labjaus pasiatvangino, kada Pragos archyviskupu tapo paskirtas prelatas Zblinko. Tasai tikėjo Hussui ir paskyrė jį ir jo draugą Stanislavą iš Znoimo 'synodališkais pamokslininkais'. Tai buvo itin svarbus urėdas: reikėjo mokinti kuningiją. Būdamas synodališkuoju pamokslininku, Hussas galėjo dar drąsiau eiti priekin. O jis gyveno kaip tikras asketas, ir gandas apie jo padorų gyvenimą toli pasklido! Net neprieteliai drovėjosi užmetinėti jam ką nelabo ar netikusio. Vienas iš jo ypatingų nedraugų rašė: Gyvenimas Husso buvo uršus, elgimasi nepapeikiamas, o nesavanorumas toks, jog niekadod jis nieko neėmė už šventenybes nei-gi nepriiminėjo jokių dovanų ar kyšių. Husso žodis buvo dagus ir švitrus, o kiekvieną klausytoją patraukė savo pajiegumu ir tvirtumu persitikrinimo. Savuose pamoksluose Hussas nesigailėjo nei dvasiškųjų ypatų, jis neslėpė karčios žodžio teisybės nei prieš savo globėją archyviskupą. Uršiai ir be pagailos Hussas atrodinėjo, bausdamas savo žodžiu, išdidumą kuningijos, jos saunorumą, girtavimą, troškimą augštų urėdų. Aplenkdamas katalikiškąją dogmą, Hussas šnekėjo, kad tikyba ir darbai turi susivienyti į vieną. "Veltui šneka — sakė jis — kad lengviaus esama užsipelnyti nuodėmių atleidimas statant bažnyčias, negu gelbint bėdoje esantįjį". Pirmą vietą Husso pamoksle užima mokymas apie *artimo gelbėjimą darbu*. "Gražiaus yra — sakė jis — sunaudoti skatiką dieviškam darbui, ko gyvas esi, negu paveldėti kuningams tiek aukso, kad jo užtektų užpildymui protarpio tarp dangaus ir žemės". Nors pats Hussas ir gyveno kaip koks asketas, tačiau kitiems jis nebruko fizišką susilaikymą kaipo vienatinį būdą dūšios išganymui. "Geriau — sakė jis — perkęsti skriaudą be piktumo, negu sulaužyti ant savo kupros tiek rykščių, kiek suteikia jų visas miškas". "Geriau nusižeminti prieš žemesnį už save, negu iširėžus išvaikščioti visą žemę nuo krašto iki kraštui". Hussas aštriai peikė kuningus, kam nelabu būdu jie naudojasi savo tiesomis atskirti žmones nuo bažnyčios, ir patarė pirma patiems nusikratyti nuo nuodėmių ir ydų. Krimto indulgencijų pardavinėtojus ir nelabus vienuolius, kam jie "su leidimu ir be leidimo, rengdami niekam nežinomas šventes, pliauškia apie stebuklus, apgrobia bėdiną liaudį ir ardo Kristaus bažnyčią". "Kristus — kalbėdavo Hussas — uždraudė saviems mokiniams visokią svietišką vyresnybę, tačiau jo žodžiai užmiršta nuo to laiko, kada ciesorius Konstantinas įteikė popiežiui karalybę. Turtai užnuodino ir sugadino bažnyčią. Iš ko karė, išsikeikimai, ginčai tarpe kuningų ir vyskupų? Šunes edasi už kaulą. Atimk tą kaulą ir ramybė vėl atsiras. Iškur kilo paprakai, simonija, iškur prisiplėšimai lobių, iškur paleistuvystė tarpe kuningų? Vis tai paeina nuo anų nuodų".

Žmonės klausėsi Husso su užidegimu, o kuningija, nors jo ir kas-žin kaip neapkentė, bijojo kėsintis prieš archyviskupą ir galiūnus, ir karalienė Sofija atvirai pritarė Hussui ir pasirinko jį savo kapelionu nuodemklausiui. Ne su mažesniu drąsumu ir energija

Hussas pasiēmē išravēti iš žmonių prietarus ir tuščiatikystę. Jis suprato, kad saunoringa kuningija ir tamsi liaudis — tai du neatskirtinu dalyku. Ir tame Hussą rėmė archivyvskupas, kad pats netikėjo į jokius stebūklus.

Kas žin kaip archivyvskupas sužinojo, kad Vilsnoko miestelyje esąs labai brangintinas dalykas: gyvas Kristaus kraujas, kurs žinoma darė stebūklus, t. y. gydė ligonis. Liaudis tūkstančiais traukė į tą miestelį. Galiaus archivyvskupas Zbinka persitikrinimui, kas ten buvo, paskyrė komisiją iš 3 magistrų. Toje komisijoje buvo ir Hussas. Ištyrinėjimas parodė, kad tie visi stebūklai buvo apgauliojimu bei tamsinimu lengvatikių žmonių. Apie vieną sukrevintą vaikištį pasakojo, būk jis pasitaisęs esąs stebūklų, o pasirodė, kad jo koja dar aršiaus skaudėjo. Tūlas žmogeis paauskavo bažnyčiai sidabrinę ranką, lukėdamas, kad pasveiks jo suparaližuotoji ranka; nei kiek nepasveikęs, jis tyčia užtruko keletą dienų miestelyje. Stovėdamas sykį bažnyčioje, jis išvydo, kaip į sakyklą įsilipo kuningas, parodė žmonėms aną sidabrinę ranką ir ėmė iškalbingai pasakoti apie ligonio pasveikimą. Čia ligonis jau neiškentė ir sušuko: „Meluoji, kuninge, mano ranka tokia pat tebėra, kokia buvusi.“

Tyrinėjimo pasekme buvo archivyvskupo įsakymas sykį kas mėnuo kiekvienoje parapijoje sakyti pamokslus prieš Vilsnoko atlaidus, o Hussui archivyvskupas liepė parašyti moksliską kningutę apie tajį dalyką.

Hussas parašė, ir išparodinėjo, kad dabar niekur nėsą nei lašo Kristaus kraujo. Šnekant apie Kristaus kraują, Hussui noroms-nenoroms prisėjo palytėti katalikiškąją mokymą apie eucharistiją. Nors Hussas ir neatsitolino nuo katalikiškos dogmos, bet ir nesutiko su ja. Jis atrodinėjo, kad sakramente komunijos reikia pripažinti tik 'nematomą' būtybę kūno ir kraujo. Prieš stebūklus Hussas išsitarė labai prastai: „Reikalavimas stebūklų — sakė jis — tai prirodymas mažatikybės. Tikram krikščioniui nereikia nei ženklų, nei stebūklų... Jaigu kuningai drūčiai laikytus evangelijos, tai jie kalbėtų žmonėms apie Kristaus mokymus, o ne pasakotų apie prasimanytus stebūklus“. Hussas rašė čekiškai ir čekiškąją rašto kalbą suartino su liaudies šneka. Jis suprastino ir čekų statrašą (orthographia) taip kad jį vartoja čekai ir dabar; tą statrašą nuo jų pėrėmė ir kiti vakarų slovėnai (be lenkų), bei slovėnai pietuose, kurie rašo latyniškėmis raidėmis.

IV.

Nepasitenkinimas archivyvskupo. Husso atstatymas. Kun. Nikalojaus reikalai. Atsitikimai Romoje. Kova tarp vokiškų ir čekiškų magistrų. Husso audiencija pas karalių. Išėjimas vokiškųjų profesorių ir magistrų iš Pragos.

Kaip sakėme, Hussui labjausia rūpėjo morališkoji pusė religijos ir jis neišsileidė į dogmatiškas plonybes;

užtai, nors jis aštriai kalbėjo, iškasti jam duobė nebuvo lengvu. Bet kada archivyvskupas apskelbe žmonėms, jog sakramentė eucharistijos nesilieka duonos esybė, o tik tikras Kristaus kūnas, nesilieka vyno esybė, o tik tikras Kristaus kraujas, tai Hussas, neapsikentęs, apskelbė archivyvskupui, kad toks išsitarimas yra priešingas tikrai prasmei šv. rašto, kur duona ženklina drauge ir kūną ir kraują, o ne patį kūną taip pat ir vinas telyginasi kraujui ir kūnui. Tas apskelbimas tik suerzino archivyvskupą, kurs dabar pagarsino heretiku kožną, kas išdrįs mokinti kitaip, negu liepta, ir su įnirtimu ėmė persekioti žmones dėlei jų religiškųjų persitikrinimų. Tatai supykdo Hussą su prelatu. 1408 m. neteisė kun. Nikalojų vadinties Abraomu; mat jis mokino, kad tiesa skelbti evangeliją priguli kiekvienam žmogui, o ne vieniems kuningams. Archivyvskupas liepė tą Abromą išguiti iš Pragos diacezijos. Tyrinėjimui einant, Hussas visą laiką gynė prasikaltėlį ir, išgirdęs nusprendimą, tuojau parašė keletą žodžių archivyvskupui, sakydamas, kad jis persekioja dievočiausius ir uoliausius kuningus, o tuo pačiu laiku palaiko netikėlius ir pasileidėlius. Įerzintas archivyvskupas užsimanė tad antsyk sunaikinti Husso šalininkus ir paliepė, kad visi, kurie turi Wicliffo kningas, atiduotų jas sudeginimui; podraug uždraudė pamokslus sakyti su užsipuolimais ant kuningų. Tas paliepinas išėjo jau tiesiok prieš Hussą. Truputį vėliaus archivyvskupas atstatė Hussą nuo vietos synodališkojo pamokslininko.

Apie tą patį laiką katalikų bažnyčioje įvyko didelis plyšimas: susidarė dvi bažnyti su dviem popiežiais — Gregoru XII, kurs gyveno Romoje, ir Benediktu, kurs sėdėjo Avignone. Tas perskylimas tapo šaltinis nepabaigtiniems ginčams ir pykestims. Taip traukėsi par 10 metų. Kardinalams pagryso tie vaidai ir jie ryžos nusikratyti nuo abiejų popiežių, sušaukė konsiliumą Pizon ir atsišaukė prie visų katalikiškųjų monarchų, kad anie juos paremtų, būtent atliuosuotų juos nuo paklusnumo abiem popiežiam, arba bent neužtartų nei vienos pusės, pakol konsiliumas neišneš savo nusprendimo.

Vaclavas VI negalėjo atleisti Gregorui XII to, kam jis maištiškąjį Palatinato kuningaiktį Ruprechtą pripažino Romos ciesorium, ir norėjo, kad naujasai popiežius patvirtintų jo tiesas ant Romiškės karūnos. Nemeilydamas, kad čekų karalystė bent kiek būtų nužiūrima katalikiškojo svieto akyse, jis nelabai pasitenkino užsidegimu archivyvskupo gaudyti heretikus ir todėl jam liepė viešai apskelbti čekiškose šalyse, kad po aršiausio ištyrinėjimo ten netapęs surastas nei vienas heretikas. Sunaikinęs tokiu žygiu heretikystę, Vaclavas pradėjo vėl tartiesi su kardinalais ir žadėjo Pizon pasiųsti savus pasiuntinius.

Toks karaliaus pasiryžimas buvo Hussui pavirkus. Jis neprastojo vilties kaslink vidurinės reformos katalikystės, ir dar tikėjosi, kad, numetus Gregorą XII, galės laimėti ir čekų tautiškąs reikalas, nesa visų dar atminime tebebuvo nupūstyjimas čekiškųjų žemių laike Ruprechto maišto.

Kada Vaclavas įsakė archyviskupui ir universitetui išsižadėti popiežiaus Gregoro XII, tai Praga pasidalino į du priešingu abazu. Mažuma — vokiškieji profesoriai, pirkliai ir augštesnėji kuningija — stojo už Gregorą. Didelė-gi dauguma — už karalių. Universitete trys vokiškos „nacijos“ stojo už popiežių, ir tik čekų viena — už neutrališkumą. Šiuomi sykiu Hussas tapo tikru politišku vadu čekų tautos, ir be abejonės toji kova, kurią jis pakėlė prieš Gregorą, labjausia užtraukė skersakiavimą visos augštesnės kuningijos. Archyviskupas liepė primušti prie bažnyčių durų apskelbimą latyniškoje ir čekiškaj kalbose; tuose apskelbimuose Hussas, kaipo vadas čekiškios šalininkijos, tapo apšauktas nepaklusniu bažnyčios sūnumi ir kaipo toks suspenduotas, būtent uždrausta jam atlikinėti kuningiškas pareigas. Imtynės tarp čekų ir vokiečių labai pasiaštrino. Paplito plakatai, kuriuose čekai atrodinėjo, kad trys vokiškosios nacijos bjauriai spaudžia čekus. Pragos universitetą lygino su Paryžiškiu, kur viešpatavo prancūzai. Galiaus sutarė kreipties pas karalių Vaclavą ir tąjį supykinti ant vokiečių. Deputacija susidėjo iš dviejų gerų katalikų ir Husso. Čekai prašė nedaug ko: jie norėjo tik lygaus skaičiaus balsų su vokiečiais — trijų balsų prieš tris. Karalius tuomet buvo Kutnogorėje. Deputacija nuo trijų vokiškųjų nacijų pralenkė čekiškąją. Vokiečiai prašė karaliaus, kad užtvirtintų jų privilegijus ir perstatė Hussą esant maištininku. Karalius sutiko čekiškąją deputaciją uršiai ir užriko ant Husso: „Tu ir tavo draugas Hieronimas — tai vyriausieji maištininkai! Žiūrėkite, kad būtu pas jus tvarka, o jai ne, aš liepsiu jus sudeginti“. Hussas persigando taip, kad net susirgo. Bet čekai nustebo, kada karalius nepoilgam su vis atmainė savo pažiūrą į tąjį klausimą. Hussas gulėjo ligos patale, kada pas jį apsilankė jo draugai — deputatai, nuliūdę ir nusiminę.

— Ar ne teisybė — tarė Hussas — kad męs igijome pilną tiesą ant trijų balsų?

— Mums jau niekad ant to nei nepasikėsint, — atsiliepė svečiai.

— Na-gi jau pažyko! — tęsė Hussas. — Štai nuorąšas nuo karališkojo laiško, kurį vos tik ką gavo universitetas.

Svečiai nenorėjo savoms akims įtikėti, bet perskaitę, ėmė iš džiaugsmo vienas kitą globti, o ir Hussą.

Aš gal-būt mirsiu, — tarė Hussas silpnu balsu — Bet jaigu kiek atsipeikėčiau, tai prašau vieno daigto: dirbkite vardan teisybės ir laimės mūsų tėvynės.

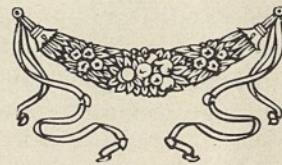
Karališkas dekretas suteikė čekams net daugiau, negu jie meldė. Tapo apgarsinta, kad vokiečiai pasalomis prisivino, po trijų nacijų priedanga, tris balsus. Anot dekreto, čekai savoje žemėje turi turėti didumą ir jiems tapo duota trys balsai, o vokiečiams tik vienas. Vokiečiai baisiai įtūžo. Susilaukė seimą ir prisiekė pamesią universitetą, jaigu karališkasai dekretas netaps atšauktas. Karalius veikia ir pats persitikrino, kad bevienpusiaujas, ir siūlė vokiečiams pilningą lygybę su

čekais, bet vokiečiai reikalavo panaujinimo visų savo privilegijų. Paerzintas karalius prisiuntė tūlą savo dvirioną, kurs išvarė rektorių, atėmęs nuo jo raktus, ir paskyrė kitą. Vokiškieji profesoriai pasipūtę protestavo, ir 16 gegužio d. 1409 m. jie ir jų studentai pametė Pragą: nemažiaus 5000 studentų tądien išėjo iš miesto. Jie pasikreipė linkan Lipsko (Leipcigo), kur įsteigė naują vokišką universitetą.

Tas atsitikimas griežtai atsigarsėjo ant historijos dvasiškojo judėjimo kaip čekų, taip ir vokiečių: vienok toje tautų kovoje, kuri kilo, Hussas elgėsi ne kaip aklas fanatikas, bet kaipo išmintingas apgynėjas teisingų čekų reikalavimų. „Ne akla neapykanta vokiečių, — rašo apie Hussą vokiškas historikas Lechter, — bet universiteto reikalai ir gimtinės šalies gerovė, kaip jis aną išmanė, buvo Husso pasielgime vadovu.“

[Toliaus bus.]

Jonas Šliupas.

* * *

Dangaus tolimoj beribėj tamsioj mėlynėj
Tu mirgi mažutė žvaigždė kitų pulkuosna
Ir spindulį leidi širdin, — dievų sostynėj
Malonę pasėmus, malonės neši man duosną.
Par plotus klaikiųjų erčių tu šviesa savo,
Aš dvasios bekūniais sparnais toli išskriejė
Iš vietų, kur šviesos ir dvasios esybę gavo,
Kur šviesos ir dvasios, par kitas šviesas išsilieję,
Tolybėn išsprūsta amžiais tyruos klajotų, —
Tarp plotų būtybės žvaigždė skaišti reiškioji
Ir aš gyvybė-dvasia, ruožų varsotų
Pilni, susitinkam, vienodai abu slaptingu:
Ir tu gal užgesus senai — šviesa tekiajoji,
Prieš tūkstantį metų pradėta, ir aš širdingu
Plasnojimu skrieju be kūno plotu žvaigždingu...

13-IX-09.

Kalėdų Kaukė.

Kl. Jurgelionis.

Kn. A. Vienožinskis ir jo dainos.

(Braižinys.)

Iš žiliausios senovės lietuvių gyvatų lydi daina. Nuo jaunatvės iki senatvei visi rūpesčiai ir jautimai, meilė ir ilgėjimas ir skausmas lietuvių išlieta, „išrokuota“ aiškioj, nesukomplikuotoj ir griaudžioj dainoj. Dailiškojo tvėrimo jėgos lietuvių apsišiekė pirma visko dainos kompozicijoj.

Naujuose laikuose tikrą lietuvių-dainių tvėrėją turime kuningo Antano Vienožinskio asmenyje.

Kaip ir senovės dainiai, tie dainų bernužėliai, A. Vienožinskis savo širdį dainosna dėjo. Jausmo pilnas — visą gyvenimą pirmiausia apie tą jausmą dainavo. *Dainavo* tikrojo to žodžio prasmė. Jo dainos, lygiai kaip lietuvių tautiškosios, negyvuoja be gaidos. Draug su gaida jos tepasiekia išreiškimo pilnybės.

Dainų lytis (forma) — tikriau dainų lyties dvasia — taipgi yr bendra. Juopaprasčiausieji žodžiai juo aiškiausiai surezgime. Gi ritmikoje ta ypatinga, kaip ir dejuojanti, „rokuojanti“: dainuojanti tonacija, kuri tokia neišreiškiamą grožybę apvelka lietuvių dainas.

A. Vienožinskio dainos žmonių dainuojama ant lygios su tautiškomis. Jos lygiai eina iš lūpų į lūpas, iš kartos į kartą. Prie jų, kaip ir prie tautiškujų, vienur kitur gal prisideda vienas - kitas variantas, pasidaro jose koki didesnė ar mažesnė atomaina. Kam nors pasirūpinus surinkti visus tuos variantus, galima būtų daryti iš jų įdomų studijai įvairių variacijų linkmės išaiškinimui.

Vienok be bendrinių su tautiškomis dainomis žymių kn. Vienožinskio dainos turi savyje tokį daugį individualizmo. Jose tiek reiškiama mums rodosi dainiaus asmuo ir tiek jis pilnas gilaus jausmo, kad mums pravartu, įdomu ir pagaliai būtina yr kiek artėliaus į jį išžiūrėti.

Nelaimė tik, kad mes medžiagą turim labai menkėtę. Bemaž kad vienutinis šaltinis kun. A. Vienožinskio asmeniui pažinti yra jo dainos. Biografinių žinių, išskyrus tuos keletą žodelių, kuriuos yra suteikęs savo prakalboj „Lietuvos Tėvynės dainų“ išleidėjas, mes visai neturim. —

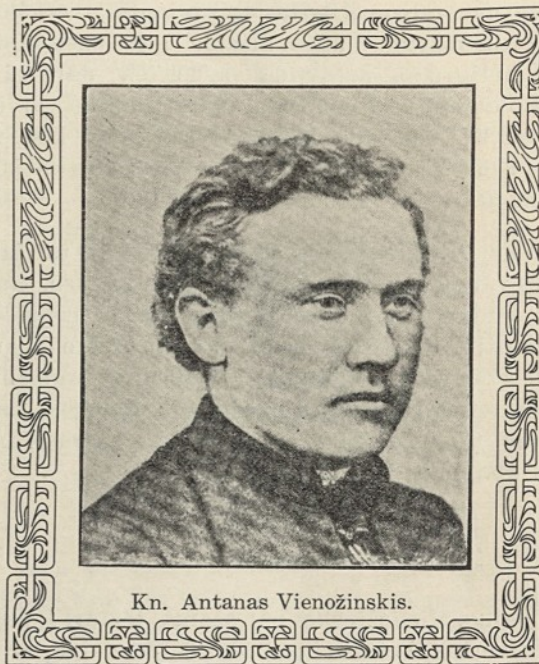
Tai liūdniausias pas mus apsišiekimas. Juk ne tik kun. A. Vienožinskio, bet ir daugumos kitų mūsų rašytojų, poetų bei veikėjų gyvenimai yra visai nežinomi. Jaigu-gi kas kada ir žinoma, tai tiek nepakaktinai, kad ir paprasto žingeidumo tai negali užganėdinti. Ką bekalbėti, kad tokios žinios padėtų mums atsiveiz-

*) Žr. Lietuvos Tėvynės Dainos. Parašytos kuningo Vienožinskio. Kaštomis Lietuvos mylėtojo. Spaudinta Otto Mauderodės. Tilžėje.

dinti visą įdomų mums asmenį, padėtų mums gerai išaiškinti jo veikalus. — Mūsų raštijoj netrūksta visokio šlamšto. Leidėjai nesigaili piningų kokiems niekankiams leisti. Kaipgi nepalyginamai būtų naudingiau išdėjus tas skatikas kad ir biografinių medžiagų surankiojimui ir jų išleidimui. —

Bandysim visgi, kad ir iš mažos medžiagos, padaryti, ką užmanėm. Kai kas dar šiaip teko girdėti apie A. Vienožinskį — sunaudosim ir tai. —

Tėvynės mylėtojas suteikia mums keletą savo pastebėjimų apie kun. A. Vienožinskio asmenį jo paskutinėse dienose. Auot jo, kun. A. Vienožinskij buvęs širdies jausmų pilnumas. Daug kartų galima būdave matyti, kaip užsidegėdaves kokiuo jausmu. Būdave maloniai jausmingas, o kartais ir smarkiai užpykdaves. Vienok gerumo jausmas imdaves viršų, nežiūrint kad ir pyktis būdaves didelis. Dainas dainuodaves tankiausia jausmingas ir dainuodamas daug kartų patys verkėdaves.

Kn. Antanas Vienožinskis.

Tėvynės mylėtojas buvęs nukakęs Laižuvon atsilankytų pas kun. Vienožinskį prieš pat jo mirtį. Tada vidurinė liga buvusi pilnai išigalėjusi. Garbingasai giesmininkas šnekėjęs, kad neišgysias, be abejonės mirsias, ir tasyk, paėmęs armoniką, ramindamas save, išgiedojęs daugumą savo giesmių. „Pats mačiau, — priduria liūdytojas — kaip sugriaudintam giesmininkui ašaros varvėjo par abu skruostu ir kaip su rankove šluostėsi, nenorėdamas parodyti savo jausmų“.

Dainose gi nepaslėpta nei jausmai, nei ašaros. Jos ištrykšta tik beminint sopulingesnius dalykus.

Da jaunas našlaitėlis būdamas, dainininkas ap
dainavo savo našlaitėlio griaudžią buitį:

Be tetužio našlaitėlis
Ir be motužėlės...
Ant šios žemės žemužėlės
Karčios ašarėlės!

Gi betariant šituos žodžius, aštriai pajutus jų
karčią tiesą:

Čia man širdis sudrebėjo
Akis im mirgėti...
O par veidus ir pradėjo
Ašaros riedėti...

Mūsų amžiuje šitos ašaros gal ir nevisai bus su-
prantamos. Išrašytosios eilutės gal negalės būt taipgi
iki ašarų atjaustos. Idant taip būtų, reikia pirm visko
jausmu gyventi, reikia turėti toki jausmo galė, kokia
Vienožinskis buvo apdovanotas.

Ir šitai, ką regime Vienožinskio dainose, visai
nėra sentimentalizmas — tas dūsaujantis, verkšlenan-
tis, gaikštus rašymo būdas. Šitame mės pastebim kaž-
inkoki netikrumą, perdėjimą ar ką ten dar, gi Vie-
nožinskio dainoj visai kas kita. Nors tūlas su jo daina
ir nebeverks, bet būtina turės nuregėti, kad tasai,
kurs ją išdainavo, buvo ašaroms apsipylęs iš jausmo
pilnybės, iš širdies skaudžių sudrebėjimų...

Vienožinskio dainos susitvėrusios tiktai jausmo
pilnybės valandose. "Daugelį kartų gyvenime, apsaki-
nėdavo, būdaves kaip dvasios pagautas ir negalėdaves
nusiraminti, neišreiškęs savo jausmų rašte — gražioj
dainoj" (Tėvynės mylėtojas). Todėlei-gi numanytina
yra, dėlko tiek ašarotos Vienožinskio dainos. Dainose
jo jausmo viršus, išsiveržęs skalsiose ašarose. Ag ir
pats jis atsiliepią į savo dainas:

Dainos mano — ašaros mano,
Jūs skalsiai riedėkit! —

Dainoj Vienožinskis par ašaras težiūri į pasaulę.
Ne vien verkia, bet žiūri par ašaras. Jo daina, ar ištisa
raudodama, ar pravirkus kokioj vietoj, jieško paguo-
dos nusiramavimo. Kartais pati daina jau yr lyg nu-
siramavimas. "Ramindamas save, išgiedojo daugumą sa-
vo giesmių". O ir paties dainininko žodžiai:

Oi dainos-dainelės, jūs mano patieka,
Visi širdies skausmai pas jums palieka.
Tada aš laimingas, kada jums dainuoju,
Kada savo vargus verkdams išrokuoju...

rodo, kokią didelę malonę suteikdavo jam dainos,
kaip jį šildė, kurstė jo gyvatos ugnele... Vienok ir jis
norėtų šioj žemėj

Norint vieną rasti,
Kurio širdis našlaitėlį
Galėtų suprasti.

Arba ir vėlesniu gyvenimo laiku skundžias taip-
gi, jog atrasti norėtų tokią širdį,

Kuri moka jausti,
Drauge džiaugtis, drauge juoktis,
O skausme priglausti.

Kartais gal da sužiba viltis. Tik labai retos to-
kios valandėlės. Tankiausia aplinkui visur juoda, nie-
kur gero žodelio, niekur paguodos nebėra. Lekia tuo-
met į dangų našlaitėlio siunčiami paukšteliai iščiulbė-
tų tetušiams visą širdies skausmą... Atsimena mirusios
motutės žodžiai, jog Dievas tesergės kožną našlaitėlį,
ir ateina tuomet stebėtinai išrišimas:

Tad prie Dievo paskubinsiu
Tėvo našlaitėlių. —
Kojas anam apkabinsiu
Ant kapų tėvelių!...—

Kaip čia jaučias, jog ašaros suspaudė gerklę!...
Palikęs vienas nepaguostas našlaitėlis: "kojas anam ap-
kabinsiu ... ant kapų tėvelių!..." Reikia tik giliau iš-
stebėti į šituos pabaigtinius dainos žodžius. Jausmo čia
apoteoza ir užmirimas... Ir kaip rišas su šituo tie žo-
džiai, kuriuos dainininkas yra pasakęs neužilgo prieš
mirsiant: *Einu prie Tėvo, ne prie patėvio, turiu viltį mie-
laširdystėje Dievo.*

Čia jau ir viso gyvenimo par ašaras nuregėtasai
išrišimas ir trokštoji paguoda.

Sopulinga n lemta buvo būti A. Vienožinskio gy-
vatui. O didžiai jautrią širdį sopuliai da sopulinges-
niai žeidė. Ne iškart: vienas po kitam krito smūgiai-
kryželiai, — irgi tokiam santikyj augo sopės didesnis
atjautimas.

Anksti jaunystėj, rodos turėdamas kokią 11—12
metų. Antanas netekos avo mylimojo tėvo. Užgavo skau-
džiai ta nelaimė kūdykio širdį, pripildė ją kančiomis.
Tik kančios dar negalėjo apveikti, apimti visą pilną
gyvenimo jaunutę esybę. Užmiršdamas ašaras, gal žai-
dė, grožėjosi gėlėms ir mėlinuoju dangaus skliausmu,
ir tasai gal nevisuomet primindavo, jog už jo tetušio
esama. Turėjo-gi dar motutę, kuri yra "kaip saulė ir
turtai brangiausi", kuri gal "glaudė prie šalelės", ku-
ri nesykį gal "apiprausė apmazgojo ašaroms linksmy-
bės"...

Neužilgo Antanas gavo patėvį. Motutė — gal
dar jauna ir pilna jiėgų — ištekėjo antru syk (už ar-
timo kaimyno Stauckio).

Tik motutei irgi nebuvo lemta ilgai gyventi. Už
kelių metų ir ji "nuėjo pas Dievulį", palikdama gy-
vais našlaičiais Antaną ir jo jaunį brolių Vinčą. Mirda-

ma ramino sugrūdusius vaikelius. Jos mirštančios žodžiai giliai įėjo širdin jautriajam Antanui. Ir kaip gi sunkus paliko kryželis ir motutei mirus! Kiek vėliau tai tapo išdainuota toj griaudulingoj našlaitėlio dainoj:

Su jos smerčiu iš šios žemės
Viskas atsiskyrė.—
Kur tik užmesiu akelėms,
Visur jau man juoda:
Niekas gero našlaitėliams
Žodelio neduoda...

Pasilikęs patėvis negalėjo užmainyt tikrųjų tėvelių — dalykas šioj pasaulėj paprastas ir suprantamas. Leidė patėvis Antaną, kaip paskui ir jo brolių Vincą, mokintus Panevėžio gimnazijon (tašyk da nepanaikin-ton). Bet ar buvo meilus našlaičiams? Nieko apie tatai nežinome ir spėti negalime. Kai ką da gal ir verstų pamąstyti tie jau mums žinomi žodžiai: „einu prie Tėvo, ne prie patėvio“... o taip pat ir tik ką primintasai dainos posmas: „niekas gero našlaitėliams žodelio neduoda“... Tačiau iš šito mes — gali labai būti — nuspėtu-me netikrai. Tai ir nespėliokim.

Amžinasai liūdėjimas, nusiminimas, kad ir motutei mirus, visgi dar galūtinai neapima Antano. Jaunikaityj ptakte-plakė gyvenimo spėkos, siela norėjo bujoti, ir būdavo tarpai, kad jis buvo linksmas, kaip „gegužės diena“. „Nors rūpesčiai spaudė, — sakosi — dainavęs dainas, net laukai skambėję.“

Numanytina yr, jog tik didžiai jausmingoj širdy begalinis skausmas pasimaino begaline linksmybe — džiaugsmu. Jausmingiausioji širdis, skauduliuose krauju verkusi, laimingesnėj valandėlej gali apsipilti šviesiomis džiaugsmo ašaromis.

Toki suprantam buvus Antaną.

Jis ir paskui juoliūdniausiam savo gyvenimo tarpe, galėdavo nušvisti ir dainuoti ne tik griaudulingai... Būdamas seminarijoj — o tai labai nedžiaugsmingas Antanui laikas — kad giedodavęs, tai net sienos plyšdavę nuo linksmo giedojimo. —

Gimnazijos laikuose išspindo Antanan džiaugsminga saulutė. Pažino jis pirmąją meilę. Tiek giedra, nekalta, tiek kūdykiška ta jo meilė buvo. Augščiausi malonė būdavo klausyti mylimosios balso, žiūrėti jai į akeles, paimti už rankelės, dainuoti prie savo panelės daineles... Mylimosios paveikslas apėmė jaunikaičio širdį, liepė užmiršti visus skaudulius, patraukė giedriopi džiaugsmopi...

Šituo laiku buvo sudėta (sprendžiant pagal turinio) puikios meilingos dainelės: *Pasakyk man, kodėl lakštingėlė...* ir *„Pasakyki panaitėle“*. Šitam gi laikui manom priklauso ir: *Neeik už bernelio* ir *Kaip gi gražus, gražus rūtelių darželis*. Dainos *Sustokim dabar ratu* ir *Linksminkimės, linksminkimės, pakol jauni esam* greičiau-

sia irgi ne kitu laiku gimė, nors sulig jų kartais galima ir paabejot.

Ar tai buvo pačios pirmutiniosios Antano dainų? Gal būt, kad ne. Galėjo būt ir da anksčiaus sudėtų dainelių, kurių mes nežinom, antra-gi, *Našlaitėlio daina*, minėtoji anksčiaus, greičiausia kad yra sudėta da prieš išimylėsiant, neužilgo po motynos mirčiai. Taigi išvardytosios dainos gali būt laikomos, kaipo vienos pirmutiniųjų.

Ir šitose dainose Vienožinskį matom jau tokį, koks jis mums apsiereiškia visose savo vėlesnėse dainose. Užžavijis mus savo atvirumu, aiškumu, savo ideališka tyrybe. Imkime kad ir šią vietą iš dainos numylėtinei:

Nemainyčiau tos valandos
Ant turtų didžiausiu,
Kada imdams už rankelės
Savo mielos klausiu:
Ar tu sveika, ar tu linksma,
Mano aniolėli,
Ar neilgu tau be manęs,
Tu mano paukšteli!...

Toksai atvirumas ir širdies giedra vargu berasti pas dabartiniuosius mūsų poetas. Nes ir širdies motyvų jie stačiai lyg kad bijotų lytėti. Jų eilių turinys ne tiek nuo širdies, kiek gal ... nuo įvairių laikraščių redakcijų priklausos...

Meilės laiku Vienožinskio dainos yra pilnos džiaugsmo, mato giedrią grožę, jaja gėrisi, ją atvaizdina. Kartais net su dideliu artizmu. Taip yra gyvais dažais nupieštas rūtų darželis, gi ypatingai dailus šisai paveikslas:

Čia lakštingėlė meilinga paukštelė
Prie rūtų darželio linksmi gražiai gied'.
Kožną rytelį, kaip teka saulelė,
Rasa po žolynus, kaip perlai ried.

Taip piešia dailininkas-koloristas: parodyta čia darželis ne taip sau kada nors, bet tekančios saulutės šviesoj, kada pirmųjų spindulių užgautieji rasos lašai tikrai išrodo, kai perlai. — Paskesniu laiku pas Vienožinskį nebeužtinkam tokių grynai dailiškųjų paveikslų — kryžių kryželiai vertė kitą ką vaizdinti ir dainuoti.

Jaunoji Vienožinskio linksmybė yra „viežlyba“, skais-ti, augštai doriška. Linksmybės dainose (*„Sustokim dabar ratu“*, *„Linksminkimės, linksminkimės!“*) randasi net doros pamokinimai. Tik tuose „pamokinimuose“ absoliutiškai nēr pamokinančio tono, teišsilieja juose didžiausias pasigėrėjimas, džiaugsmas dėl gražaus „stono panystės“, dėl brangaus nelytėto „doros vainikėlio“. Taigi yr čia ypatinga, įdomi jausmo apraiška. Čia regime širdy įsigyvendinusią doros skaistybę, jau-

čiam jos malonią šilumą, jos linksmus mirguliuojančius spindulėlius. Gi tai yr svarbus ruožas būdyti Vienožinskio asmeniui. Jame regime ne moralizatorių-dogmatiką, o tik jausmingiausį, doriausį, kaip balandį tyrą žmogaus paveikslą.

Vėliau, kaipo kuningas, jis irgi nebuvo kitoks. Sakydamas pamokslus — nekartą vidūmiestyj į vežimą įsilipęs — teišliedavo juose jis savo širdį. Visas susigriaudenęs apsipildavo ašaromis, ir draug su juo verkdamo visa turgavietė. „Jo pamokslai — sako Tėvynės mylėtojas — taip gražiai ir maloniai veikdavo ant širdies jausmų, kad noroms nenoroms širdis suminkštėdavo“.

(Užbaiga sekančiame nr.-yj)

Prof. Michailo Dragomanov.

ROJUS ir PAŽANGA.

Versta iš trečiosios rusinų kalboje laidos.

(*Sekantįs straipsniai.*)

Filozofai mokino, kad žmonės taip reikia auklėti, kad jie elgtųsi pagal teisybę ir šalintųsi nuo neteisybės, neatsižūrindami į tai, kas jiems už tai būtų ar šiame, ar aname gyvenime. Bet filozofų mokslas, paremtas grynu protu, platinos tarpe žmonių išlengvo. Krikščionių-gi mokslas, kuris rėmėsi pamokslais apie pragarą ir rojų, buvo prieinamas ir mažiaus teapšviestiems žmonėms, net tamsiausiems praščiokėliams.

Krikščionių nuomonės apie rojų ir pragarą prisidėjo prie sulaikymo žmonių nuo nedorų pasielgimų, ypač gi laikė laukinius žmones, kurie užpuldinėjo apšviestenes graikų-romėnų krikščioniškąsias valstybes, ir kurie, užgirdę apie krikščioniškąjį mokslą, visų pirmiausiai užsiinteresavo pasakojimais apie rojų ir pragarą. Taip pasakojama, kad ir rūsų kuningaiktis Volodimiras priėmė krikščionių tikėjimą tik tuomet, kuomet jam parodyta rojaus ir pragaro paveikslas; atsiveręs jis tapo daug mielaširdingesnis.

Bet galvojantis žmogus užklauso: kodėl par tiek laiko, kaip yra skelbiamas krikščionių tikėjimas, veik į dviejų tūkstančių metų laiką, toji teisybė ir malonė neįsiviešpatavo krikščionių tarpe? Ant to reikia atsakyti, kad ir pačiame krikščionių moksle apie teisybę ir malonę buvo nemaža spragų. Tas mokslas neatkreipia jo-

kios atidžios į dragijinį surėdimą žmonių gyvenime, o tik atsikreipia į kiekvieną žmogų skyriumi, pažadėdamas už maloningumą rojų, o už nemaloningumą — pragarą. Bet ką daryti su tais, kurie nenori klausyti šių išakymų? Krikščioniškąsias mokslas šiame atvėjyje turi šitokią išakymą:

„Jūs žinote, kad pasakyta (sename žydu įstatyme): „akis už akį ir dantis už dantį“, bet aš [Jezus] sakau jums: nesipriešink nelabam, bet jai kas užgaus tave į dešinįjį žandą, atstatyk jam ir kairįjį, o jai kas nori bylinėtis su tavimi ir atimti nuo tavęs marškinius, atiduok jam ir viršutinius rūbus, o jai kas verčia tave eiti su juo vieną mylę, eik su juo ir dvi“.

Aišku, kad tas išakymas yra geresnis už senovės įstatymą keršyti, vienok jis nesulaiko nelabo ir neuždeda jam jokių ribų. Kaikurie sako, kad nedoras žmogus, užgavęs kitą par žandą, pats užsisarmatys, jai nuskriaustasai atstatys jam dar ir antrą žandą. Gerai, jai užsisarmatys — o jai ne? Beto yra tarp žmonių ir tokios skriaudos, kurios paeina ne iš nedorumo pavienių žmonių, bet dėlėi netikusių draugijinių surėdymų, arba dėlėi pasiryžimo vienų tautų skriausti kitas. Ir tokių skriaudų yra kur kas daugiau, negu tų, kurios paeina iš pavienių žmonių nelabumo. Taip, paveizdan, yra baisi nedorybė karė, arba dar baisesnė — kariumenė, nesa kareivis yra verčiamas eiti ir prieš tėvą ir prieš motyną. Arba, paveizdan, už mokesčius nuo beturčių žmonių mokesčių rinkikai tankiai atima paskutinį rūbą... gal neretai ir patiems rinkikams ašaros veržiasi, taip jiems yra sunkios jų pareigos, ir patįs noriai užmokėtų už berturtį, bet ir jie nieko neturi, nesa ir patįs yra iš tų pat žmonių skiriami. Kas-gi bus, jai visi žmonės nesipriešins nelabam, jai nesistengs permaintyti tokius surėdymus, prie kurių nuo vargšo žmogaus yra nuvelkamas paskutinis rūbas? Matomai nedorybė turėtų viešpatauti par amžius.

Panašių pavyzdžių galima prirokuoti tūkstančiais.

Aiškus dalykas, kad nieko negelbės pavienių žmonių mielaširdingumas, juo labjaus nesipriešinimas nelabam; reikia permaintyti draugijos surėdymas. O apie tą surėdymą evangelijos mokslas nei neužsimina. Kito-se-gi krikščionių kningose tai net skelbiama pilna panieka žmonių draugijai, nesa krikščionis, anot jų šnekotos, gyvena ant žemės trumpą valandą ir privalo vienval mąstyti apie gyvenimą *Dievo draugijoje*, dangaus karalystėje, kur žmogus gyvensias amžinai — tad ir tebūnie žmonių draugijoje baisiausias nedorybės ir neteisybės: krikščioniui tai nerūpi, arba tuo jam didesnis bus atlyginimas danguje, juo jis daugiau privargs ant žemės.

Tarp evangelijinių pamokinių apie tai, kaip įgyti dangaus karalystę, yra tokie, kurie sunaikintų visą žmonių draugijos surėdymą, jai tik visi žmonės jų paklausytų. Paveizdan šitie žodžiai:

„Nerinkkite sau turtų ant žemės, kur kandis ir

rūdis suėda, kur vagis iškasa ir pavagia, bėt rinkkite sau turtus danguje, kur nei kandis, nei rūdis nesuės ir kur vagis neiškas ir nepavogs, nesa kur jūsų turtas, ten bus ir jūsų širdis.“

„Niekas negali tarnauti dviem ponam, nesa arba vieną ims neapkęsti, o antrą mylėti, arba vienam gerai tarnaus, o antro reikalų nepaisys. Negalite tarnaut Dievui ir turtui.

„Tad ir sakau jums: nesirūpinkite savo dūšiai linkui to, ką turėsite valgyti ir gerti, anei kūnui savo, kuomi turėsite jį aprengti. Ar-gi dūšia nėra vertesnė už maistą, o kūnas už aprėdala? Pažiūrėkite į dangaus paukščius: jie nei sėja, nei pjauna, nei į aruodus krauna, bet dangaus jūsų tėvas aprūpina juos. Ar jūs nesate geresni už juos?.. Ir apie rūbus kas da reikalas rūpinties? Pažvelgkite į lauko lelijas, kaip jos auga! Jos nedirba ir neverpia. Bet, sakau jums, ir Salamonas savo garbėje neapsirėdydavo taip, kaip kiekviena jų. Jai Dievas taip aprengia laukinę žolele, kuri šiandieną auga, o rytoj bus įmesta ugnin, tai kur geriau jis aprėdys ir jus, silpnadvasiai!

“Tad nesirūpinkite: ką mės valgysime, arba ką gersime, arba kuomi apsirėdysime. Nes viso to jieško tik netikėliai, — o jūsų dangiškas Tėvas žino, kas jums labjausiai yra reikalinga. Visųpirmiausiai jieškokite Dievo karalystės ir jojo teisybės, o viskas kitas bus jums suteikta.*)

Iš tų visų žodžių tik tai yra naudinga žmonėms, draugijos sąnariams, kad kiekvienas privalo rūpinties ne apie savo asmeniškąjį lobį, bet apie teisybę. Vienok nėra galimas dalykas, kad žmonės galėtų pragyventi, visai nesirūpindami apie maistą ir drabužius ir laikydamis sau už pavyzdį paukščius bei žoles, nesa kas jiems, t.y. žmonėms, duos maistą ir drabužius? Aiškus dalykas, kad, jai ne pavieniui žmonės, tai visa draugija privalo rūpinties apie tai, kad visi galėtų užsilaikyti, nesa iš išmaldų (almūžnos) visi negali pragyventi, ir kas jas davinės, jai visi mįslys tik apie dangų ir niekas nerinks žemės gerybių. Visi žmonės turėtų išmirti. Gal kas pasakys: taip geriausiai ir būtų! Ant to galima atsakyti, kad jai tas būtų ištikrųjų geriausia, tai visviena visi žmonės nenorės pasimirti, tad reiškia ir yra reikalingas išrasti tokie įsakymai, kurie palaikytų jų gyvenimą, o tokie įsakymai galima sutaikinti su teisybe tik tuomet, jai įsakyti žmonėms, idant jie visados rūpintųsi apie visuomenišką naudą ir tuomi pat tarnautų savam labui. O be pasirūpinimo visuomenišku labu pasilieka vienas iš dviejų: arba kiekvienas žmogus privalo rūpinties apie asmenišką labą, arba maldauti išmaldų ir mirti. Ištikrųjų buvo taip, kad dievamaldingesni krikščionis, kurie persiėmė įsakymu gyventi taip, kaip gyvena paukščiai ir augmens, visą gyvenimą pragyveno išmaldomis, tuom tarpu-gi kiti, gudresni, rūpinosi savo asmenišką gerove, o dauguomenė gyveno sau nei šiaip, nei taip.

Ir svarbiausi viso to priežastis yra tame, kad maloningumas ir teisybė krikščioniškose draugijose ėjo labai palengva pirmyn; bet visgi ėjo pirmyn.

Priegtam, krikščioniška mielaširdystė nebuvo taip plati, kaip tai galima būtų spėti iš tokių evangelijos žodžių, kaip šitie: „mylėkit jūsų priešus, laiminkite tuos, kurie keikia jums, da-ykit gerai tiems, kurie neapkenčia jūsų ir melskities už tuos, kurie ižeidžia jus ir persekioja“. Sulyginus šiuos žodžius su kitais, pasirodo, jog krikščionis privalo būti maloningas ir taip geras tiktai tokiuose atsitikimuose, kurie neturi jokio ryšio su tikėjimu. O ten, kur einasi apie tikėjimą, ten krikščionis-mokytojai pradeda kalbėti visai nemaloningai. Paveizdan mės užiname antrame apaštalo Povilo laiške į Korintėnus †) šitokią vietą: „Nesilenkkite svetimame junge su netikėliu (kitaip sakant, nedraugaukite su tokiais), nesa kas da draugavimas teisybės su neteisybe? kas bendro turi švieša su tamsybėmis? kokia gali būti taika tarp Kristaus ir velnio? taitai atsiskirkite nuo netikėlių ir nedasilytėkite nešvaraus“. Evangelijose, kur kalbama apie apaštalų pasiuntinystę, Jezus sako jiems: „jai kur jūsų nepriims ir neklausys jūsų, tad išeidami iš ten nusikratykit dulkes nuo savo kojų liūdyjimui ant jų. Ištiesų sakau jums: Sodoma ir Gomora lengviau bus teismė dienoje, negu tai vietai“. ††) Sodoma ir Gomora buvo tai vietos Palestinoje, apie kurias senovės kningose pasakojama, būk Dievas sudeginęs ugnimi už didelius ir bjaurius nusidėjimus. Dabar pagal evangelijos žodžius išaina taip, kad nepriimti krikščioniškojo tikėjimo yra dar didesnis nusidėjimas, už kurį Dievas dar labjaus pabaus.

Tatai krikščionis ir negalėjo kitaip manyti, būdami įsitikinę, kad jų tikėjimas yra visųsvarbiausias dalykas pasaulėje ir kad tikėjimas paeina tiesiog nuo Dievo, o visi nesutikimai su tikėjimu paeina nuo velnio. Pradžioje, pakol krikščionis buvo silpni, jauni, tai ir patis kentėjo už tikėjimą ir laukė, kad Dievas nubaus netikėlius. O kuomet jie sustiprėjo, kuomet ir Romos cazarai pastojo krikščionis, tai neužilgo krikščionis mokytojai ėmė kalbėti, kad ir svietiška vyriausybė privalo bausti nekrikščionis ir versti juos pastoti krikščionimis. Su laiku pačių krikščionių tarpe pakilo nesutikimai dėlei nuomonių apie tikėjimą, apie bažnytines apeigas ir surėdymą; tuokart visus, kurie nesutikdavo su viešpatavusiomis vyskupų tarpe nuomonėmis, pradėta laikyti netikėliais, o šių mintis paeinančios nuo velnio. Krikščioniški mokytojai, ypatingai vyskupai, pradėjo skelbti, kad tokie žmonės reikia bausti ugnimi ir kardu labjau, negu vagis, nesa jie gali neva pavogti nuo žmonių, kurie jų paklausys, visųbrangiausį turtą—dangaus karalystę. Iš to pakilo baisios kančios žmonėms ir net karės, kurios ardė visas šalis. Teisybę pasakius, niekas nepraliejo tiek žmonių kraujo ginčiuose už tikėjimą, kaip krikščionis. Ir taip tęsėsi iki naujų šimtmečių, kuomet laisvas svietiškas mokslas įpratino ap-

†) Persk. 6, eil. 14—17.

††) Motkaus evangelija, persk. 6, eil. 11.

*) Mateo evangelija, persk. 6, eil. 19—33.

šviestisnius žmones ir įrėdnes mįslyti, kad niekas negali pasakyti, jog jo mintis eina tiesiog nuo Dievo ir jos tik vienos tėra teisingos, ir kad tikėjimo dalykuose kiekvienas privalo turėti laisvę, kaip kad kitados savo mintyse.

Tatai ir išėjo iš krikščioniškų minčių apie dangaus karalystę šitaip: iš vienos pusės tos mintis stūmė žmonių pažangą, iš kitos gi — trugdė. Panašią įtekme turėjo jos ir ant pamatinių minčių apie gyvenimą ant žemės.

Krikščioniškas tikėjimas netik atsirado tarpe žydų, kaip naujiena, sulyginus jį su senovės žydų bažnytinių įstatymu, bet netrukus atsikreipė ir į graikus ir į kitas nežydiškas tautas ir panorėjo tapti ne vienos kokios tautos tikėjimu, bet visasvietiniu, arba iš graikiško *katalikišku*.

Tai buvo milžiniška pažanga, sulyginus ją su senovės tikėjimais, iš kurių vienas tik *buddistų* tikėjimas irgi norėjo būti visasvietiniu. Buddos tikėjimas, daug kame sutinkantis su krikščionių tikėjimu, atsirado Indijoje apie 500 metų prieš Kristų ir platinosi rytinėje Azijoje, labai tolimose nuo mūsų šalyse, ir pas mus, europiečius, ateidavo apie jį neaiškios žinios, bet visgi ateidavo, ir kaikuriuos buddistų tikėjimiškus padavimus perėmė sau ir krikščionis.

Krikščioniški mokytojai, norėdami išteisinti savo tikėjimą prieš žydus, ypač mokytesnius, užmetinėjusius krikščionims, kad jie atsimeta nuo seno savo tėvų tikėjimo, sakė, kad ir tikėjimas žengia pirmyn podraug su žmonių gyvenimu, partai ir pats Dievas ne iš sykio teapreiškė visą teisingąjį tikėjimą mylimiausiai savo tautai, žydams, bet per Maižių apreiškė vieną, ką galėjo suprasti anų laikų tamsūs žydai; per pranašus apreiškė daugiau, ir galų gale per savo sūnų, Jezų Kristų, apreiškė visą tikėjimą pilnybėje visoms tautoms ir net pačius žydus paliuosavo nuo nusenusių įsakymų Maižiaus įstatyme.

Tie krikščionių mokytojai, kurie išėjo ne iš žydų, bet iš graikų ir romėnų, ir gerai pažinojo savo senovės mokytojus, filozofus, matė, kad ir pas tuos filozofus dar prieš Kristų buvo nuomenės, panašios krikščioniškoms: paveizdan, kad Dievas yra dvasia, kad jis neturi nei galo, nei formos, arba išvaizdos, kad par tai jis yra vienas ant visos pasaulės; kad žmonės privalo mylėti vieni kitus; kad visi žmonės iš savo prigimimo yra lygūs ir turi gyventi, kaip broliai ir tam panašiai. Tie krikščionių mokytojai, kurie patį mokinosi pas graikų ir romėnų mokslinčius, skelbė, kad Dievas palengvėlia rengė prie krikščionybės ne vienus tik žydus par pranašus, bet ir kitus žmones, par filozofus. Kaikurių tų filozofų paveikslus krikščionis nutepliodavo kartais savo bažnyčiose.

Tokiu būdu krikščioniški mokytojai, bent mokytesni iš jų, artinosi prie supratimo, kad svietiškame gyvenime žmonės žengia pirmyn prie gerovės, kitaip sakanč, jie artinosi prie minties, visai priešingoms seno-

vės mintims, kad pasaulis vis eina blogyn ir blogyn nuo pat savo pradžios. Bet krikščioniškose mintyse apie pažangą buvo tas nenuoseklumas, kad pažanga buvo pripažįstama tik iki Jezaus laikų ir laikuose pirmųjų krikščioniškųjų mokytojų, o paskui jau jos nebeprapažinta, nesa tie mokytojai apreiškė neva pilniansią Dievo teisybę ir paskui viskas, kas tik nors kiek nesutikdavo su jaja, paeidavę neva nuo velnio.. Toliaus krikščioniškose mintyse apie pažangą nebeprapažinta to, kad žmonės gali žengti pirmyn patįs, su savo proto bei triūso pagalba, bet sakyta, kad jie tegali eiti pirmyn tik tai su pagalba tam tikrų Dievo pasiuntinių.

Tarp kitko dėlei to paties krikščioniškiems mokytojams jų laikų žmonių gyvenimas atrodė visgi neaiškiose spalvose, kaip ir senovės mokytojams, kurie sudėjo pasakojimus apie geležinį amžių. Štai, paveizdan, ką sako apie žmones, gyvensiančius prieš antrą Kristaus atėjimą, apaštalas Povilas antrame savo laiške į Timotiejų:

“Žinokite, kad paskutiniuose laikuose užstos sunkios dienos, nes žmonės bus saumyliai, godūs, išdidūs, puikūs, liežuvininkai, nepaklusnūs gimdytojams, nedėkingi, netikiai, statūs, neatlaidūs, apkalbingi, ištvirkę, rūstūs, nemalonūs, išdavikai, užpuolikai, jie labjaus mylės perteklius, negu patį Dievą, jie atrodys esą dievobaimingi, bet dievobaimingumo galybės jie užsigins“. *)

Reikia paminėti, kad tokie “paskutinieji laikai“, anot apaštalu raštų, buvo ytin tie laikai, kuomet gyveno pirmieji krikščionis, nesa apaštalo Povilo raštuose ir evangelijose vis yra sakoma, kad amžių galas, kada Jezus Kristus vėl ateis ant žemės, bus taip greitas, kad nei nesuspės išmirti visi tie, kurie yra matę pirmą jo atėjimą. **) Kuomet rašyta pirmos krikščioniškos kningos, ištikrųjų buvo sunkūs laikai krikščionims ir žydams, nesa kaip tik tuomet romėnai išardė Jerozolimą; krikščionis persekiojo žydai ir Romos valdžia; tarpe pačių krikščionių mokytojų buvo ginčai už tai, kaip suprasti tikėjimą ir tam panašiai. Štai dėlko apaštalu raštuose, kur kalbama apie “paskutiniuosius laikus“ prieš antrą Kristaus atėjimą, yra sakoma, kad iškils tuomet didelės karės, užpuolimai, netikriejie Kristūs, netikriejie pranašai ir antikristai.

Apie kančias, kurias teikia ir dar teiks krikščionims velnias ir baisūs jo pasiuntiniai ir apie tai, kad Dievas pasiūs baidias bausmes ant priešingų jam žmonių, pakolai ant galo velnio pasiuntiniai ir jis pats nebus pergalėti ant amžių, — buvo parašyta kninga, apie kurią augščiau minėjome: “švento Jono apreiškimas.“ Toje kningoje yra aiškus nurodymas, kur kalbama apie Babilono miestą, ant Romos miesto, kuris “viešpatauja ant pasaulės viešpačių“ ir nurodoma ant cezaro Nero-

*) Antras laiškas į Timotiejų, pers. 21, eil. 32.

**) Pirmas apaštalo Povilo raštas į Korintėnus, persk. 7, eil. 29; Lukos evangelija, persk. 21, eil. 32; Mateo evangelija, persk. 24, eil. 34.

no, paliepusio žūdyti krikščėlonis. Neronas yra nupieštas, kaipo baisus raguotas žvėris, kuris liepia rašyti ant visų žmonių, kam ant delnų, kam ant kaktos, savo vardą, paženklinant skaitline 666, — kas reiškia *Neronas Cezaras*, jai parašyti tuos žodžius žydiškai ir parokuoti kiekvieną raidę skaitline, kaip tai daryta pas žydus, kurie nepažinojo mūsų skaitlinių ir skaitliavo su raidžių pagalba, kaip senovės graikai, arba kaip ir po šiai dienai yra daroma bažnytinėse slavų kningose. Labai baisiai nupiešta toje kningoje „paskutiniai laikai“ prieš Dievo teismą, kuomet žmonės bus žūdomi ir baudžiami Dievo angelų ir Antikristo su velniais.

Su laiku, kuomet krikščėionis pamatė, kad visi žmonės, gyvenę apaštalių laikuose, jau išmirė, o Kristus vis dar neateina žmonių teistų ir šis pasaulis vis dar nepasibaigia, ėmė mįslyti, kad nėra ką nurodinėti laikas, kada tas turi atsitikti, *) o reikia tik vienval būti prisirengusiais prie Kristaus teismo. Paskui kaikurie ėmė atidėlioti tą teismą ant 300 metų, ar 700, ant 1000, ant 7.000 metų, bet vis išeidavo taip, kad krikščėionis gyveno „paskutiniuose laikuose“ ir vis jam atrodė, kad jo laikai yra baisūs ir juo tolyn „pasaulės galop“, tuo laikai eina blogyn.

Dar reikia pridėti, kaip krikščėionis pradžioje žiūrėjo į visą pasaulį. Jono evangelijoje yra pasakyta, kad jo karalystė nėra iš šio svieto ir pasaulės kuningaikšėiu arba valdonu jisai vadina velnią. Tokia mintis paėjo, tarp kitko, iš pamatinės krikščėionių ir daugelio mūsų tautų filozofų minties apie tai, kad jai Dievas yra švari dvasia, tai pasaulė, arba materija, yra kas-nors jam priešingo, velnioniško, taip lygiai, kaip ir žmogaus kūnas, sulyginus jį su dūšia. Todėl viską, kas tik yra svietiško, ar kūniško, krikščėionis vadino nelabu dalyku.

Visos tos mintys apie paskutinius laikus, apie žmonių nusidėjimus, apie visos pasaulės ir paties žmogaus kūno bjaurybę pagimdė vėliaus krikščėionyse nuomonę, būk teisingas žmogus pasiels kuopuikčiausia, jai ne tik neapsives, kaip tai jau buvo padaręs apaštalas Povilas, — bet visai apleis žmonių draugiją ir pabėgs nuo jų į tyrus, kur gyvens vienas, iš graikiško tariant monaku (vienuoliu), kur marins savo kūną badu, šalėiu, ugnimi ir tam panašiais dalykais, kur mįslys tiktai apie mirtį, melsis Dievui ir priešinsis velnio pagundoms, kurios traukia jį į svietą, į gyvenimą. Tokius vienuolius laikyta už pavyzdžius krikščėionims.

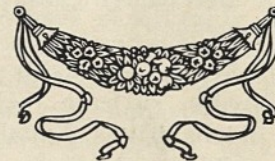
Tokiai minties pakraipai viešpataujant, kiekvienas krikščėionis turėjo šalinties nuo drauginio gyvenimo ir jo dalykų, turėjo žiūrėti į svietą su pasibjaurėjimu, o apie vienuolį nėra ką ir kalbėti. Taip priėjo iki tam, kad net pradėta užmiršti evangelijos įsakymas — mylėti žmones, šelpiti juos, nesa teisingam krikščėioniui žmonės buvo pasibjaurėtinai, o vienuolis visai bėgo nuo jų it tiek ir temįslyjo, kaip išgelbėti savo dūšią nuošaliai, kitaip sakant, vienval ir temįslyjo patįs apie save.

*) Tokią mintį užename išreikštą jau pirmame apaštalo Povilo rašte į Tessalonikėnus, persk. 5, eil. 1.

Jai visi žmonės persimtų tokiomis mintimis, tai ateitų galas netik jau visokiai pažangai tarpe žmonių, bet ir visokiam drangijiniam gyvenimui ir pačiai žmonių giminei. Ir dabar dar randasi žmonių, kurie mįslyja, kad tai būtų ir geriau, nesa dūšios visų tų žmonių, kurie pasimirs bevaikiais, gyvens amžinai palei Dievą, dangiškoje karalystėje. Nėra reikalo prirodinėti, ar taip būtų geriau, ar ne, nesa čia einasi apie tai, kad tas negali būti: kiek neįkalbinėta žmonėms nesivesti ir netekėti, kiek netrukta jie nuo žemiško gyvenimo, visgi didžiuma žmonių gyvena ir gyvena draugijomis, būriais, susituokia ir gimdo vaikus. Ir taip tur būt bus visados, nes toks jau žmonių apsigimimas. Tatai ir reikia pritaikmiai prie to apsigimimo išrasti mintis apie žemiškąjį, drauginį ir asmeniškąjį gyvenimą, kad jis gerintųsi, o ne eitų prapultin.

Tokias mintis jau išdirbo sau apšviestėnės tautos vėlybesniuose krikščėionybės laikuose. Tai mintis apie nesustabdomą žmonių pažangą su laisvojo mokslo pagalba.

(Bus toliaus.)

Kur Žmogus Teisybę surado.

(Pasaka.)

Žmogus jieškojo Teisybės.

Visur jis jos jieškojo, ir pas save, žemoje grinčioje, ir pas poną, augštame rūme ir kitur. Nėra niekur. Pražuvo. Tartum į jūrų dugną nusileido.

Į kaimą, kur gyveno tasai Žmogus, atvažiavo kanakoks labai mokytas vyras. Nuėjo pas jį žmogus ir sako:

— Tu esi mokytas. Daug žinai, daug matei. Pasakyk man, kur yra teisybė?

Mokslinčius jam ir sako:

— Moksle yra teisybė. Mokinkis — atrasi ją.

— Kokia tai tavo Teisybė? Man ne tokios reikia.

Aš noriu gyventi, o negaliu...

— Delko? — nusistebėjo mokslinčius.

— Pernai javai neužderėjo, mokesčių neužsimokėjau. Valdžia pardavė mano karvutę ir kumelę, ir padargus, ir rakandus... net paskutinę priegalvę ištraukė iš po sergančios pačios galvos. Aš sušukau: kur jūsų, sakau, teisybė? O jie man kumščiu į panosį: Štai, sako, teisybė!

— Kur gi yra teisybė? — spyrėsi Žmogus ir laukė atsakymo iš mokyto vyro.

Kiek nepasakojo tas mokslinčius Žmogui, kiek neprivadžiojo, o vis tikrosios Teisybės negalėjo surasti

ir Žmogų pertikrinti bei nuraminti. Jam vis ne ta ir ne ta.

— Eik į svieta — pasakė ant galo mokslinčius, — jieškok, gal surasi...

* * *

Pardavė Žmogus savo ūkį ir iš tų pinigų dalį paliko pačiam, gi kitą dalį pasiėmė su savimi ant kelio Teisybės jieškotų.

Nukeliavo jis toli-toli; persiyrė jūromis, praslinko urvais, peržingsniavo didelių klaikių miestų gatves.

Visų klausinėjo apie Teisybę. Vieni juokėsi iš jo, puspročiu vadino; kiti pečiais traukė, tarsi sakydami, kad jie apie tokią poniją nei girdėti nėra girdėję; tretį rodė jam kelią.

Atsirado toks žmogutis, mažas, greitai kalbas, akimi mirkčiojęs ir nuolatos aplinkui besidairęs. Jis taitai, susitikęs žmogų ir išsiteiravęs, ko jam reikia, tarė:

— Eikš, aš tau Teisybę parodysiu.

Privedė jis tą mūsų Žmogų prie dailaus namo, medžių bei krūmų žalume paskendusio, paskambino prie durų ir pats tekinas pabėgo į šalį, palikęs pas duris vieną keleivį.

Durįs atsidarė ir ant slenksčio sustojo augštas vyras, juodai pasirėdęs, su balta, užpakalyje užsegta apykakle. Storas, didelis, baltas, veidai apdribę, rankos didelės, minkštos, riebios, nelyginant užgavėnių pampuškos; antakiai apžėlę labai, kad tarytum sukti galiama, kai ūsus.

— Ko nori, brolau? — minkštai prašneko; pačiupinėjo dailiai nuskustą pasmakrį ir papešė vieną antakį, paskui antrą.

— Teisybės jieškau... nerandu...

— O kam ji tau reikalinga? — truputį storiau klausteijo vyras su dailiai nuskustu pasmakriu.

— Gyventi negaliu be jos. Širdis dega, taip jos geidžiu... Darbo neturiu, pavalgyti ir neturiu ko...

— O ar priguli į mano parapiją?

— Ne...

— Prisirašyk, užsimokėk, kiek reikia, ir aš tuokart parodysiu tau teisybę...

— Piningų neturiu...

— Piningų neturi!? — piktai pratarė storasis ir dar pikčiau papešė sau antakius. — Tad žiūrėk: štai kelias, matai?

— Matau...

— Eik šiuo keliu į kalną, į aną girią... Supranti?

— Suprantu...

— Giriroje rasi nudžiūvusį ažuolą... Priėjęs prie ažuolo — pasikark, o jai neturi virvės, tai pasivogk! — Duris uždarė ir pasislėpė.

Žmogus pakinkavo galva, pakinkavęs, nusispjovė ir nuėjo.

* * *

Jau Žmogus buvo bemanąs, kad niekur Teisybės nesuras, ir tikrai buvo beeiņas karties, kaip jam pata-

rė ansai su apžėlusiais antakiais vyras.

Nuėjo girion ir beeidamas ja, be tako-kelio, par akmenis, skeveldas, užėjo urvelį. Įlindo tau urvan, atsisėdo ant akmens ir sunkiai-gailiai apsiverkė.

Tik pajuto, kad urvelį sužibėjo puiki auksinė šviesa ir kaž-koki moteris nubraukė jam nuo veido ašaras. O ta moteris buvo apiplyšusi, sumenkėjusi, nuvarginta.

— Kas tu esi? — užklausė Žmogus.

— Aš esu Teisybė!

— Teisybė? O aš tavęs jieškau... Ką tu čia darai?

— Nuo žmonių pabėgau... jie visą mano amžių persekioja ir nori mane nužūdyti... Aš slapstausi... Niekam nesakyk mane matęs!...

Žmogus, Teisybę suradęs, su ja ir apsiliko; nuo kitų pasislėpė, nuo persekiojimų pabėgo.

V. K. Račkauskas.

NABAGĖ KATALIKYBĖ.

Nesenai viso svieto laikraščiai pranešė, kad popiežius Pius X nepriėmė audiencijon Suvienytų Valstijų b. vice-prezidentą Fairbanks'ą, o paskui ir b. prezidentą Roseveltą. Iš šalies žiūrint, kaip rašo ir pats Rosevelt, tai jų ypatingas reikalas. Vieni norėjo pasimatyti su popiežium, o tojo dalykas buvęs juos priimti arba nepriimti. Ne galvoje mums čion rašyti, ar tinka, ar ne tie dalykai; tik galime pasakyti ir pasidžiaugti, kad tos viešnagės taip gražiai iširo, kaip mes nuoširdžiai buvome troškę. Jaigu Leonas XIII būtų gyvas buvęs, tas apžvalgas katalikybės politikas, be abejonės Suv. Valstijų vyriausieji šiandien atstovai būtų su iškėstomis rankomis pasveikinti tapę... Bet svietas mainosi, ir katalikybės atstovai, besiplatinant laisvei ir mokslams tarp plačių minių, netenka galvų, netenka politiško proto. Iš to žmonijos draugas tik pasidžiaugti tegali. Romos bažnyčios galvai skurdus yra buvimas Vatikane; jis ten amžinai neužsilaikys, ujamas ir gujamos artimiausiųjų savo vientikių. O čia toji pati katalikybės galva atgiasi na nuo savęs ir atstovus šalies, kuri — bėdai atsitikus — aną priglauti būtų galėjusi. Taigi artyn slenka mirtis katalikybei!

Mirtis katalikybei žiūri į veidą netik svetur, bet ir pas mus, "šventoje Žemaitijoje" ir Lietuvoje. Kas būtų tikėjęs, kad kun. Šepetys būtų taip drąsiai galėjęs drėbti katalikijos akysna "Ne pas jus išganymas!" Matomai, laikai mainosi ir pas mus, tėvynėje. Kuningų autoritetas žlunga. Ir jie to užsielnę yra. Par 500 metų kuningija tvirkino tautą, vertė ją lenkystėn, nie-

ko beveik nedirbo prislėgtųju liaudies sluogsnių pakėlimui iš prietarų ir nelaisvės... Šiandien kuningija susizgribo. Pamačiusi pavojų žlugimo katalikybės, kada inteligentija pradėjo budinti iš ilgo miego kaimiečius, kuningija griebėsi už darbo, steigia ūkiškas draugijas, steigia mokyklas, stengiasi paimti vadeles politikos ir mokslo savosna rankosna, kovoja prieš inteligentiją tikusiais ir netikusiais įrankiais; stebėtina yra, kad net apsiskelbia "pirmeiviškesne" būsianti, negu pirmeiviai. Kėsinasi sumonopolizuoti mokslus, literatūrą ir t.t.

Męs nesipriešiname kuningijos darbštumui; anaipol! Męs pagirsime jos pastangas sugražinti lietuovystėn ištautintas parapijas, mes pagirsime jos pastangas išnaikinti Lietuvoje analfabetus ir sugražinti meilę bei paguodą savo tautybei.

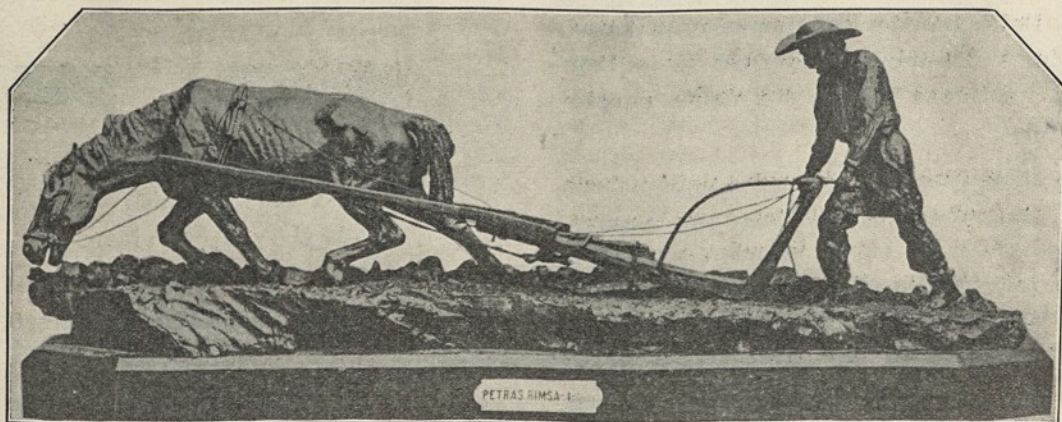
Tačiaus šalymais pagyrimų tūrime pridėti persergėjiną tautiečiams. Kuningams mūsų parūpo tautybė; bet nemažiaus jie liekasi nulankiais Romos ir net Maskolijos carų tarnais. Neprivedžiosime čion paveizdų, kur kuningai išdavinėjo ir išdavinėja vyriausybei nepatinkamas jiems ypatas, žinoma pažangesnius žmones; neminėsime jų keiksmų iš sakyklos, kad liaudis neskaitytų pirmeiviškų laikraščių; neprikišime čion nei ypatingų persekiojimų, nei spąstų, spendžiamų susipratusiems lietuviams. Bet pabrauksime keistą dalyką, kad kuningija Lietuvoje mėgina atgaivinti inkvizicijos laikus; tuom męs didesnę svarbą dedame į tai, kad tūli žmonės (pvd. J. Kubilius, No. 23 "Vilniaus Žiučių") nesidrovi tokią kuningų politiką pagirti. Užsimanė, mat, kuningai priversti lietuvių inteligentiją tapti jos įrankiu. Patįs kuningai prišipažįsta, kad nei ausinė išpažintis, nei keiksmas iš sakyklos, nei jų draugijiniai darbai nepatraukia bažnyčion mūsų inteligentijos. Tad reikia ištirti galūtinai, katrais dar galima tikėtis, o katrais ne. Ar atsiras šiaudadūšių inteligentų Lietuvoje, sunku mums sužinoti. Tačiaus kuningijos užmačios yra aiškios. Ir todėl ji kuningams Lietuvoje par

savo "Vadovą" užduoda atsakymui šitokius klausimus:

„1. Ar pažįstate tikintį lietuvių inteligentą? 2. Jo vardas, pavardė, užsiėmimo būdas, gyvenimo vieta (pilnas adr.)? 3. Ar jisai kilęs iš bajorų, ar sodiečio sūnus? 4. Ar jaunikis, ar vedęs? 5. Ar senesnis, ar jaunas? 6. Ar interesuojas Lietuvos kilimu? 7. Prie kokios prisipažįsta partijos? 8. Kokios pakraipos skaito laikraščius? 9. Kokius išsirašo lietuviškus? 10. Ar bent kartą į metus atlieka išpažintį, ar gal dažniaus? 11. Ar yra žmogus tikęs visuomenės darbui? 12. Ar norėtų prisidėti prie katalikiškos akcijos? 13. Jūsų nuomonė apie jį apskritai.“

Jaigu inteligentas ar šiaip apšviestas žmogus, perskaitęs tokį kuningijos reikalavimą, nesipiktina ir nesupranta, kurlink tas dalykas veda, tai jau toks yra stačiai ištyžėlis, o ne žmogus, kovojantis už ypatingą ir tautos laisvę. Intelligentai, stokime visi krūvon ištrauktų mūsų tautą iš žabangų, statomų ne tik Maskolijos bei Vokietijos vyriausybių, bet ir tų tautiečių, kurie mūsų prakaituotą duoną valgydami, virto į juodąją žandarmriją! Imkime paveizdą iš prancūzų, kurie vėja praskustagalvius iš mokyklų; ir mokinkimės politikos Amerikoje, kur *valstija ir bažnyčia yra du atskiru dalyku*. Gimėme tautos sūnumis, ir apginkime lietuovystę nuo tų, kurie vilkais būdami avies kailiu apsilvėję trokšta prisivilioti mus brolius galūtinam lietuovystės nuskandinimui nykstančiojo Romizmo jūrose. Platinime šviesą, laisvę, gerovę tautoje ant pamatų visų lygybės! Tautos ir tėvynės reikalai turi persverti luomos reikalus. Laisvė, lygybė ir mokslas tegul mums vadovauja, o ne inkvizitoriškoji kuningija!

J. Šl.

P. RIMŠA.

ARTOJAS.

Piešinys IV Liet. Dailės Parodos programams ir plakatams papuošti.

Dailės dalykuose žodelis.

Vilniuje buvo įvykusi ketvirtoji lietuvių dailės paroda. Sako, kad tai buvusi turininga ir svarbi paroda, geresnė už pirmąsias tris; dailininkai išigiliną savo darban, vis geriaus piešią ir dažus vartoją... Taip sako, - ir mums telieka tam patikėti ir draug su sakančiais džiaugties. Patįs nieko negalime sakyti: nematėme. Pasiekė mus dvejetas reprodukcijų, — ale kas iš to: jos gi negali parodyt, koki yra mūsų dailė, o net gi ir paimtą atskirą paveikslą menkai teatvaizdina.

Skaitytojas ras šiame 'L. M.' n-ryj piešinį, dabinusį IV Liet. Dailės parodos programus ir plakatus. iš šitos-gi parodos A. Žmuidzinavičiaus paveikslo 'Dzukijos viensėdija' nuotrauką ir iš II-sios dailės parodos P. Rimšos 'Artoją'.

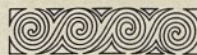
Ištikro, galima pasakyti, kad mūsų dailė rodoma tik vilniečiams. Didesnė tautos dalis labai mažą numanymą tegali turėti apie tai, koki ta mūsų dailė yra. Ypačiai nuskriausta išeivija. Reprodukcijų mažą, o ir tos baisiai menkos. Pagalios sunku ir neparanku jas išsityti. — Negeresni dalykai su recenzijomis — iš jų irgi ne ką tesužinai: jos arba labai trumpos, arba pardaug subjektyvinės ir apsako tik paviršutinius pirmutiniuosius išpūdžius, arba rašytos žmonių, kurie gal būtų tikę kam kitam, bet ne sprendimams apie daile.

Reikia, kad lietuviai žinotume ir numanytume

apie savo daile, syki jau yra ji pas mus užgimus. Dailininkų dvasios darbas, kaip kiekvienas kitas mūsų prakilnybės darbų, turėtų pasplisti visur, privalėtų pasiekti ir išeiviją.

Pačios Dailės Draugijos dalykas būtų atmušti geras reprodukcijas ir pasirūpinti, kad jos visur būtų lengvai gaunamos. Ag visai ne pro šalį būtų, kad Dailės Draugija išleistų albumą, kurin įtilptų visų dailės parodų geresniejie paveikslai *spalvose*. Nebūtų, rodos, tai parsunku padaryti. Lėšos rastų, kad ir prenumeratą iškalno parinkus. O išpildydama šita, kaip mes manytume, savo pareigą, Dailės Draugija atliktų didelį gerą — ir žmonėms ir sau.

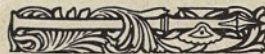
Kl. J—s.

Giliausioji meilė žmogaus —
Ar yr joj prasmė?
Esybė jautimo vidaus —
Ar yr joj prasmė?
Kad veikia žmonijos mintis —
Ar yr joj prasmė?
Ir viso pasaulio butis —
Ar yr joj prasmė?

07.

Kalėdy Kaukė.

A. ŽMUIDZINAVIČIUS.

Viensėdija Dzukijoje.

Pirmutiniai lietuviški spaudiniai Amerikoje.

Parašė J. SLIUPAS.

[Žiūr. No. 1, 2 ir 3.]

Įvezdindamas skaitytoją į dvasiškus lietuvių Amerikoje reikalus 1879–80 m., nevienur išrašiau bent trumpą italų raštų, kurie maž-ne visi paskolinti iš svetur, bet svetimi vaisiai, perkelti mūsų dirvon, regimai neuždera. Lietuviai turi auginti lietuviškus vaisius, tuomet jie vešės. Dabar bandysime užbaigti šnekėję apie mūsų amerikiečių tuometinę raštiją. Nedaug kas beliko.

Tarp apysakų „Gazietoje“ pirmą vietą užima brastvininko Zeytz'o išguldytoji: *Istorija septynių mokintojų*, apie kurią skaitytojai seniai yra girdėję. Tas raštas visai niekam netikęs nei savo mintimis — nesa mokina, kad vaikai neklausytų savo tėvų, — nei kalba, kuri neišpasakomai priniaukta svetimų jovalu. Antrapus ne aš vienas taip uršiai sprendžiu apie tą kningutę; dras Basanavičius savo ilgame rašte apie ją negeriaus šneka.

Antras apysakiškos rūšies raštas — tai *Užgavėnių balius Varšavoje*, No. 7. Lenkai, gird', keldavo pirm 1863 m. tankiai pokylis nuo trijų karalių iki užgavėnių. Vieną sykį turėjo įvykti „maskavas balius“ (kaukių pokylis). Tarp kitų svečių į pokylį atėjo du persirengusiu velniais; „ant galvos padarė ragus veršio antrametinio, o kepuraitę keturkampę, kad ragai iš po jos gerai būtų matyti; ant burnos užsidėjo bausų snukį,

bruslotą ir vokišką fraką, kelnes trumpas, pančekas, jaučio kanopas ir kėrvės uodegą“. No. 8: Pasibaigus pokyliui, kad jiedu norėjo grįžti namon, neberado savo skraisčių, o ant ulyčios vėlume nebebuvo vežėjų, reikėjo šaltyje eiti pėstiems ir lengvai apsitaisiusiems. Ėjo. Bet peršalę norėjo ilysti į karčiamą: buvo visur uždarytos. Štai jiedu išvydo vienuose namuose šviesą, įeina i vidų ir randa numirėlių, o prie jo du klierikų, sumigusiu. „Dabar tie du įėję svarstė, kas daryti, išeiti ar neišeiti. Vienas sako: eikime, kitas tarė: biškį apšilki-me, o paskui eisime, bėda, toli turime keliauti“. Pabunda vienas klierikas, pamatęs velnius nusigąsta, pažadina savo draugą, ir abudu pakilo bėgti, bei par prietemą vienas parvertė kitą ir pats parpuolė. „Vienas velnias šoko prikelti parpuolusį, o tas ėmė šaukti ne savo balsu: Jezau, Marija, Juozapai šventas, ginkite mane. Kitas—gi klierikas prisiglaudė prie sienos ir pilnas baimės ėmė žegnoti sto-intį priešais velnią, tardamas: In nomine, in nomine...“ Pati numirėlio, kuri gulėjo už sienos, išgirdusi trenksmą, iėjo į vidų, bet pamaičiusi velnius, tuojau pabėgo, o panaktinis nusigandęs ir nežinodamas, ar velniai nori pagauti jo poną, ar klierikus, nubėgo policijos atkvieštą. Tuom tarpu velniai susipažino su klierikais ir juokėsi gana iš jų niekti-

kėjimo ir išgąstingumo. Atėjo policija: čia viskas išsi-
aiškino, ir policistai, išodinę velnius į šlajutes, nuga-
beno namon, kad jie kitų bent nebenugąsdintų, apsilan-
kydami iš nejučių.

Tarp įvairių žinių randame dvi gana navatni N 4.
Pirmiausiai: *Ką žmogus neišmislys?* Mašinos garu varo-
mos šiandien jau visiems yra žinomos ir niekas nebesa-
ko, kad jas velnias varo, arba kad tai "geležinis pe-
čius" Antikristo. Neseniai štai padarę vėjinę mašiną
"Metorą" New Yorke. "Kađa jį pripildė oru, pradėjo
judintiesi iš vietos... grėičiaus gali važiuoti, nekaip
arkliais... sudavę tai mašinai dar daugiau oro, bandė
lenktiesi su geležinkelio mašina, pasirodė tuomet, kad
ir už tą greitesnis Metoras... neužilgo arklių visai nereik-
kės... o statyti vėjines mašinas pigiaus išneša ne kaip
kitas, juk nei šerti arklių, nei deginti anglių arba mal-
kų nereikalaus"... Argi mūsų lietuvininkai negali to-
kius vežimus įsitaisyti, juk jie yra gana dideli gudrin-
čiai!... — Antroji žinia paliečia bezdžiones. Šios išmo-
kusios Kynų žemėje surankioti geriausias lapelius žoli-
nės (arbatos), kuriuos atiduoda savo valdonams. o blo-
gus atskyrusios numeta šalin, tai pat daro su obuo-
liais, kriaušėmis ir t.t. Argi neišmoks jos šnekėti? —
klausia pagalop rašytojas.

Poezijų laikraštyje labai maža. Jau augščiau
priduriau keletą eilelių iš No. 1 ir No. 2, kur skaityto-
jai džiaugiasi, įgiję savotišką raštą. Ir prie tųdviejų
bemaž niekas neprisideda. Atspauzdinta No. 4 "Ant
marės krašto..." No. 6 telpa "Vilija", kurią Edm. Sien-
kevičius išvertęs; iš to-gi vertimo matyti, kad dainius
nei prozodijos nesupranta, o nei lietuviškai šnekėti ne-
moka. Daugiau nei viena eilutė neatėjo papuoštų ir
pašvelnintų taip drabnią "Gazietą".

Liko dar man pašnekėti apie klaidas kalboje, už-
einamas laikraštyje. Tai skaitytojui nėra mielas daigtas,
nors jis yra labai svarbus ir aš jį aplankoti negaliu. Ir
Lietuvoje anų laikų rašytojai gana tankiai brizdavo į
nedovanotinas klaidas.

Randu "Gazietoje" žodžius t a m s e n y b ė ir l y-
g e n y b ė [slg. No. 8 Perpasakojimas (przepowiednia)]
Neteko man niekur girdėti, kad žmonės taip kalbėtų,
o nei tolygių padarų kalboje nerandu; taigi ir tariu,
kad tuodu žodžiu yra be reikalo pramanytu; turime
tamsybę ir lygybę — ir tų mums pakanka. — Įstabus
yra žodis n u š t i l d y t i (No. 5), jaigu jis yra žmonių
kalboje, prilgsta vokiškam stillen. Taipgi man navat-
nas žodis s u d a s — sidabro sudai (No. 10) = sudynai;
gali tai būti senoviškas pavyzdys, nes aišku, jog s u-
d y n a s tegalėjo pasidaryti iš s u d a s. (Širvido 'Dicti-
onarium'e' n a c z y n i e = s u d a y, ružios, inday; Pa-
nemunėlio parap. s u d a s [ū 'tvirtagalis'] tebevartoja-
ma ligšiol; žodis giminiuojas su slavišk.: s o s u d, s o-
s u d i n a, p o s u d i n a etc. Red.) Ž y r a (No. 6) =
grobis. "Gazietoje" randame labai daug žmonyse var-
tojamų nelietuviškų žodžių, gretimais kurių žinomi yra
ir grynai lietuviški, k. a., mučyti, muka, mučelnikas
(kankinti, kančia, kankintinis; varginti, vargas, vargu

žis); krividyti, krivida (skriausti, skriauda), cudas,
cudannas (stebūklas, stebūklingas); sviečyti, svietkas
(liūdyti, liūdytojas, priregėtojas) procevoti, procia,
prociaumkas (triūsti, dirbti etc.), koliečyti, kolieka
(žeisti, pažeistinis), enata, enatlyvas (dora, dorus), su-
sizgadyti, zгада, zgadkas (sutikti, vienybė, santykiai),
služyti, slugavoti, sluga, služeltnikas (tarnauti, tarnas,
bernanti, bernas; mergauti, merga), tručyti, tručyzna
(apipenėti, apipenai; nuodyti, nuodai), vaktuoti, vak-
ta (sergėti, sargyba), žičkas, žičyti (linkėti ir skolinti)
zbitkas (jeibė, klasta), spasabas (būdas, lieta), raska-
žius (liuonas, prabingtis), cenė (kaina, prekė), uvoga,
znevoga (atidė, išniekinimas), čystyti, čystata (švary-
ti, valyti, švarumas, valyvumas), pričinia, pričiniavo-
tiesi (priežastis, užtarti), raspusta (pasileidimas), pa-
žitkas (nauda), loska (mylista), storotis (stengties),
trotyti, trotkas, utrotas (netekti, prakišti ir t.t.), pa-
kusa (pagunda), nobažnas, nabaženstva (dievotas,
dievmaldystė), pavidnastis (pareiga, privalumas) ir
daugybė kitų žodžių, kaip nedbolnastis, šventablyvas-
tis, asablyvastis, mornastis, viečnastis, spasabnastis,
peunastis, stasaunastis, trudnastis, vlosnastis, lagad-
nastis, spravedlyvastis, žyvatnastis... Trajanska vai-
na, Baltickos marės, gubernijalnas miestas, bavarskas
alus, Polskas narodas, gnieznienskas arcivyskupas, an-
gelekai protestanckā bažnyčia, einant sliedu, ba škada
šyfta patrotyti, uživoti raskažius, pasijednoti su Dievu,
neuvožodamas ant nebezpečentvos, moglas smertis, ma-
jantkus uvožojo už savo vlosnus, ščėstis ponjavos, ban-
kietai atsiprovinėjo, sau povierytas avis, ba spravedly-
vastis šaukia pómstos, pastempavoti, krnumbrnas...
Ir kas čia surašys visus tuos netikusius išsitarimus!

Tai, ką čion surašiau, yra tiktai menka visų kal-
bos baisumų dalelė, susinešusių gūštą "Gazietje". Jai-
gu koks prašalaitis skaitytų "Gazietą", iš tiesų jis ga-
lėtų iš lietuviškos kalbos pasivaipyti ir pasakyti, jog ji
labai maža ko savo teturi: juk čia pusėtinai lenkiškai
rašyta! O juk mūsų kuningai taip pat sako pamokslus
ir rašo savo maldų kningas; mat, tie vyrukai, pasvirę
į Lenkijos pusę, supranta, jog kalbos ardymu lietuviai
bus galima greičiaus sulenkinti; kada lenkų ir lietuvių
kalba taps kaip viena, tikėjimas šiaip jau vienas — argi
tad lietuvis nebus tas pat ką ir lenkas?! Pirmas p.
Akielaitis pasakė, kad "Gazietą Lietuviška apsisvelka
svetimais žodžiais ir nedaboja teismos Lietuviškos rašt-
rėdos". Aš gi sakau, jog tame laikraštyje nelengvu yra
rasti dvejatas vietų, grynai ir tikrai lietuviškų. Iš ling-
vistiškos pusės "Gazietą" jai bent tokią vietą turi, kad
parodo, kaip kartais yra griauinama kalba, o ją ir ga-
lima yra ištiesų par ilgoką laiką suardyti. Tame atvė-
jyje kožnas gali gauti gerą pamokymą, beskaitydamas
"Gazietą Lietuvišką", mūsų senas maldų kningas ir
daugybė kitų šiukšlių, kurios vadinasi tai 'raktas į dan-
gų', tai įvairūs "gyvenimai šventųjų", tai "gydyklos
nuo baimės smerties" ir t.t.

Aplenkus pavirši, o pažiūrėjus į laikraščio širdį,
ką-gi doru randame? — tuštumą! Yra gana daug raštų,

paliečiančių tikėjimą, bet tie ir kiti raštai neišsigali ganėdinti norams mūsų šviesos jieškančių tautiečių. Visi guodžiasi, kad mažai tėra „žinių“, „mokslo“, „šviesos“... O tatai yra antru geru pamokslu lietuviams, kurie sako, kad laikraštis, tiktai prisišliedamas prie tikėjimo, gerai pastovėti tegalys. Čia turime jau ir pardaug tikėjimą laikraštį, juomi turėtų gėrėtiesi kožna 'nobažna dūšia', — o tuom tarpu kas darosi? Tikintieji lietuviai šaukia — daugiau duokit mokslo, šviesos, mums tikėjimo dalykai nusibod... Ir galiaus laikraštis užminga, kaip ans „baltasis erelis“, — 8 d. sausio 1880 m. su No. 16. Kas link išvaizdos „Gazietos“, tai 3 numeriai išėjo maži, o visi kiti — tai po labai didelį sulenktą lapą.

Laiminga „Aušra“, kaūji nuo pat pradžios neketino kištis į tikėjimo dalykus. Joje ras ir vaikų vaikaisau medžiagos, — nors neperdaug, nes visuomet pradžia yra sunki, — tačiau niekas negalės ją apskusti už nuobodumą neparangumą jos įtalpos ar sanprotavimų. „Aušra“ padarė naują gadynę mūsų raštijoje, pasisakydama, jog ji nori skelbti mokslą. O mokslas gali būti skelbiamas ir pasakos, dainos, apysakos apdaru, istoriškais ar iš gamtos srities raštais. Lietuviai juk ir pirma turėjo Prūsiose gana tikėjimiškų raštų, bet jie neturėjo moksliskų. Kad šiandien (1884 m.) lietuviai įstengė bent vieną žmonišką laikraštį įgyti, tai jiems daro gerovę, ir tas laikraštis, jaigu jis ir sukriuštų, aplinkybių prislėgtas, bus menamas, kaip paveikslas tikro teisybės ir apšvietos jieškojimo. Ypatinai smagu matyti, kad lietuviai pačioje pradžioje savo tautiškojo atgijimo suprato, jog mokslas tegali jiems įteikti reikalingas pėkas...

Pradžiuogai, skaitytojau, kad aš bent sykį pabaičiau savo šnekesi apie „Gazietą“. Bet dar tave varginasiu vieną kitą valandą: žvelgsiu į kningutes, pamačiusias svieta Amerikoje tuomi laikmečiu. Nebešnekėsiu čia apie Zeytz'o „Historiją septynių mokintojų“, kurią rašytojas nesiganėdino patalpinęs į „Gazietą“, bet dar ir atskirai atspaudino, manydamas, jog jis tuomi Lietuvai didelį pelną nešas. Geriau būtų, kad tokia kningapalaikė nebūtų užgimusi mūsų raštijoje. Bet yra ir daugiau tolygių kningapalaikių. Štai paimkime į rankas šią: *Morfeušas, išguldijojas sapnų, eila abecėlės surašytas su pridurimu planetų ir punktavo grajaus dėl zoboros ir palinksmimo besiedų*, lėšomis ir spaustuvėje Mikolo Tvarausko, New York, 1883 m., kaina 30¢. Pats išleistas ir rašytojas vadina tai „raštelio daigtais juokingu, daiktais pažitečnu“ (naudinga). Ar tai tiesa, tuojaus matysime kningelę paskleidę ir paskaitinęję. Pralkalboje M. T. šitai filozofuoja. Mūsų dūšia turi navatną ypatybę, jinai taupiai nujunta tai, kas atsitiks; jinai rods negali mums pasakoti kas, ir dėlto žmogus save kamuoja. Ans žmogaus neramumas liaujasi jam įmigus. Bet ir čia sapnas jam neduoda tylos — jis mato turtus, randa linksmybes, užmirštą praeitį. Pabudęs žmogus atsikvoši sapnavęs, ir jis nori tą sapną išguldyti,

tame sapne jis regi aną dūšios prajautimą jau išsipildžiusį. Užtai nelabi sapnai atmaino tuojau ir žmogaus veidą. Nuo galvinių iki piemens visi stebisi į sapną. — Nors M. T. pataria visuomet atsiduoti ant Dievo valios, visgi jis kėsinasi paduoti išguldymą daugelio sapnų, ant lakštų 36—58.

Štai keletas paveizdų. „Alpumas. Sapnuoti, kad alpsti, arba matyti alpstantį, lygu: apturėti turtus nuo nepažįstamo žmogaus“. „Alyvų medelį matyti arba uostyti par miegus, lygu — vyrams pasivedimas mislyse, moterims, kad sulauks vaikų; mergoms ištekės ir gerus bernelius gaus“. „Bezdzionką sapnuoti, lygu — liga ir atšalusis meilė“. „Dvasią matyti, lygu — mirtis giminėje“. „Dantį duoti traukti — mirtis“. „Kalendorius — melagystė“. „Mergaitę matyti — nekaltas džiaugsmas; gretintiesi prie jos — smutkas; bartiesi su ja — gera ženya“. „Turką matyti — laimę tarp moterų turėti“. „Žuvis valgyti — kraiti gauti“. „Muštiesi su kuomi — rūpesčiai jaunavedžiams, o seniems mirtis“ ir t. t. Pašiolaik naudinga, nau regis, nieko neradome, o juokinga? taipgi nieko — nes piktumas tiktai ima tokius niekus beskaitant. Kodėl mums rašytojas nepasako, kaip tai atsieina, kad žmogus sapnuoja apie tą ar kitą daigtą; kodėl tankiai užmiršta pabudęs, ką sapnavo; kodėl sapnas tartum taip ilgai trunka? O jau kad šnekama apie prajautą, reikėtų mėginti atsekti, dėlko nesykį žmonės, vienas kitą mylintieji, prajunta, jaigu vienam jų kas pikto atsitinka. Žinau, kad apie tokius daigtus bešnekėdamas palytėtųm hipnotizma, turėtųm jieškoti elektriško sąmazgio tarp vieno ir kito žmogaus; bet kas tai kaiti, tyrinėti ir aiškinti kiekvienam yra leista; kaip vienas žmogus kitan įtekėdina kas-žin kokią elektrišką spēką. Renkant daug tokių žinių, kraujant jas į daigtą, gal būt galų gale rastumėme ir geroką paaiškinimą prajautai. Nėra gana pasakyti, kad žmogus turi prajautą; jai yra koks prajautimas, reikia jis tuojaus išnardyti, iškamantinėti, jieškoti jo priežasties ir veikimo. Tokiu būdu nebus čia juokų, bet bus nauda ir šviesos daugiaus.

Bet kningutėje randame ir kitokias smulkmenas. Kas-gi ans 'punktavas grajus'? Ant vieno lakštelio padėta yra 16 klausimų. Privesiu čia tuos, kurių atsakymus pats atjieškojau, mėgindamas tą grajų. Kožno sužiedotinio akis krinta ant klausimo — „Ar esmi tos žmogystos mylimas?“ „Ar pamatysiu tą asabą, kurią myliu?“ „Ar mano mylima žmogysta visuomet man bus vierna?“ „Ar laimingas būtų dėl manęs tas susilanyjimas?“ ir „Su kokia asaba įeisiu į stoną moterystės?“ Neskaitydamas parašiau, kaip mokina M. T., keturias eilutes bruoželių; paskui skaitydamas bruoželius, jaigu jie išėjo lygiomis, rašiau du rateliu, o jaigu lygseta — vieną. Taip tai gavau ant savo pirmo klausimo: vieną — lygų ir tris — nelygius. Tada žvilgterėjau į priešgalinį prie klausimų priedelio lakštą ir ten radau lentutę, išraižytą į daug skirsnelių; sujieškojau viršuje savo ženklelius, braukiau pirštu žemyn tarp brukšnių,

'kamaraičių', iki pasiekiau 6-tą liniją, kuri skersai perpjauja ana tarpbrukšni (nes mat šeštu kningutėje yra mano pirmasai klausimas), ir radau didžiąją raidę O. Atjieškojęs atsakymus, sudėtus tos raidės apačioje, o ten vėl suradęs savo ženklelį ylgumo ir lygsetų, skaičiau atsakymą: "Jr tu esi tame pačiame pulke, kurius ji myli". Taip pat jieškodamas, radau ir kitus atsakymus pagrėčiui: "Tenai pamatysi ją, kur pirmą kartą matei". "Viernumas iki amžiaus galo". "Būtų, bet ta žmogystė nemėgsta tokių mulkių ir nori, kad ją bringintum", "Rasi ją trumpame laike, tiktai su atyda ir su protu jieškok". — Mūsų žmogelis, turėdamas atliekamo laiko, ir bejieško tų atsakymų. O ką jis šneka po to? Nors — sako — tai niekai, bet visgi... gal but ir teisybė! Ot, tau ir brajos? Jau toki žaislai, kurie varo į prietaringumą, yra negeri ir draustini. Galima būtų rasti geresnių lošimų augusiam kūdykiui, nemokytam žmogui. Ar mokslas jam neparuoštų naudingesnių ir gardesnių lošimų?!

Bet čia negalas. Sklaistydami tą kningutę, randame *trumpą aprašymą septynių planetų*. Naje ir vėl planetos! Bet čia rašytojas šneka: "draugystė, pasielgimas ir užauginimas — tai ralemia laimę žmogui, bet ne planetos; nuo jų priguli laimė ar rūgonė, par jas randasi piktadarystė ir tikri gerumai. Kas iš jaunų dienų mokslą užmetė, neklavė vyresnių, bet piktais keliais vaikščiojo, tas po koku ženklu būtų gimęs, visuomet bus jo pasielgimas bjaurus". Tik senovės žmonės tikėjo, gird', kad būda ir lėmimą žmogaus yra galima atminti iš planetos, po kuria gimęs esi. Po to aprašyti Sol, Luna, Mars, Merkurius, Jupiter, Venūs, Saturnus, kaip jie atmuša žmogaus būda. Toliaus vėl randame *aprašymą dvylikos dangiškų ženklų arba planetų*.. Jau ir galo nesiranda toms planetoms, maniau sau. Tačiau pervertę tą "aprašymą", kitų nebeužtinkame ir padėję šalin kningelę sakome: bent syki nukrito jungas nuo sprando! gana nubodo skaityti apie planetas ir sapnus. Man išrodo, kad čia nėra "daigtais juokingumo, o daigtais naudingumo", ir tik gailistauti galiu, kad M. Tvarauskas tiek laiko ir piningo sugaišino...

Tyso pas mane ant skuomės kita kningutė. Bene bus ji akyvesnė, jaigu tik galima spėti iš antrašo apie įtalpą, tai — *Istorija Ali-Babos ir keturiosdešimčio razbainikų*. Iš lenkiško išvertė M. Tvarauskas ir atspausdino savo lėšomis New Yorke, 1883 m.; kaina 30¢. Teisybę pasakius, neverta būtų šnekėti apie kningutes, verstas iš svetimų kalbų, bet matant, jog tokiais raštais tankiausia penimi mūsų žmones, turime pasistengt pažvelgt chemiškai, ar tas penas nėra pagadintas, o gal būt ir nuodingas. Ir kokį pamokymą toje kningutėje (l. 63) užtinkame?

Persijoje tūlas tėvas paliko du sūnu. Kasimas vedė turtingą pačią ir tapo dideliu pirkliau; o jo brolis Ali-Baba ėmė beturtę mergiotę ir gyvendamas vargingai ėjo į mišką malkų kirstų. Kad jis vienasyk jau apkrovė savo 3 asilus, ištolo jis pamatė atjojant buri

žmogžudų. Iš baimės jis išlipo į augštą šakotą medį, palikinas viską. Bet žmogžūdos nepamatė nei jo, nei jo asilų, apsistojo pas uolą ir vadovas tarė: Sezama, atsidaryk! Uolai atsidarius, visi sunešė į urvą maišus, reigimai prikrautus aukso. Kada neužilgo žmogžūdos nujojo, jis nulipęs žemyn pasakė tuos pačius žodžius, kaip kad anas vadovas, jam irgi uola atsidarė ir jis išvydo daug brangių pirkinių, šilku, maišus aukso ir sidabro, "sukrautus į krūvas, kaipo šieno kupetas". Tad Ali-Baba prisikrovė maišus aukso, apdėjo juos malkomis ir parsinešė namon. Kada pačiai parodė, toji užsimetė piningus saikuoti; bet neturėdama saiko, nuėjo pas Kasimienę pasiskolintų. Kasimieni parūpo, ką gi šitie vargšai saikuos. Saiko dugną ji patepė lajum. Ali-Babienė parėjusi atsaikavo ir nunešė saiką atgal, nepastebėjusi, kad paliko vienas auksinis, prilipęs prie dugno. Kasimienė supratusi, kad Ali-Baba auksą saikuoja, ėmė pavydėti jo turtingumui. Kadai tai pasakė Kasimui, šis su dideliu piktumu atėjęs pas Ali-Babą, klausinėjo, kur ans gavo auksą. Ali-Baba jam viską atpasakojo. Tuomet Kasimas paėmęs 10 mulų, keliavo prie uolos susižertų visų ten užslėptų turtų. Įėjo į urvą, duris užsidarė, ir kada jis apsikrovęs maišais norėjo išeiti, užsimiršo reikalingus žodžius ištarti ir duris neatsidarė... Čia jį apėmė didelė baimė. Nepoilgam parjojo žmogžūdos ir radę Kasimą pas jų turtus, užmušo ir jo kūno šmotus pakabino ant uolos iš lauko pusės, kaipo baidyklę kitiems drašuoliams, jaigu užsimanytų čia atėję vogti. Po to jie vėl išjojo. Ant rytojaus klabinant Kasimieni Ali-Baba nuėjo varinas 3 mulus į mišką, du apkrovė auksu, o tretįjį savo brolio kūnu ir sulaukęs sutemos pargrįžo namon. Pasišaukę siuvėją Babą Mustafą, susiuvo kūną, įmastyjo ir atidavė Imanui (kuningui) palaidoti. Ali-Baba veda Kasimienę ir pažada kromą Kasimo sūnui, jaigu jis gražiai elgtųsi. — Vagis pagrižė namon ir neberadė nei lavono, nei daugelio turtų, nutarė surasti vagį. Užtai vieną draugą pasiuntė į miestą patirtų, benešneka svietas apie kieno staigią mirtį. Šis pakeleivis atėjo anksti į miestą ir apsilankė pas Babą Mustafą, kurs žmogžūdos apmokėtas nuvedė jį ir parodė namus, kuriuose neseniai numirėlio lavoną susiuves. Nežinodamas, kieno tai namai, žmogžūda padėjo kaipo žymę kryžių ant bromo. Tad pagrižęs į girią, viską apsakė žmogžūdoms, kurie apsiginklavę tuojau atėjo į miestą ir rengėsi apnikti Ali-Babą, tik nelaimė — kryžių rado ant durų daugelio namų (Marė, Ali-Babos tarnaitė, tuos buvo padėjusi!) ir... neišrado kaltininko. Tuomet antras žmogžūda ėjo miestą tyrinėtų, ir kad jį Baba Mustafas nuvedė prie namų Ali-Babos, žmogžūda padėjo ženklą su raudonu kreidu. Bet Marė, pamačiusi tokį ženklą, padėjo jį ir ant kitų namų durų. Kad žmogžūdos atkako į miestą atkeršytų Ali-Babai, joku būdu negalėjo jo namų išskirti. Taip vienas ir antras žvalgas kad jau gavo galą, ėjo pats vadovas į miestą tyrinėtų. Baba Mustafas, kaip kitiems, ir jam parodė namus; šis įsitėmyjo, bet

nedėjo jokio ženkle. Parėjęs jis nupirko 19 mulų ir 38 šikšnines bačkas, kurių viena buvo pilna aliejaus, o į kitas jis sulandino vagis pro prajerką ir užrišo. Taip vadovas persivilkęs į aliejaus pirklių, atkeliavo į miestą išvakariuose ir pasiprašė į nakvynę pas Ali-Babą. Taisai vadovą priėmė kaip svečią ir jo mulus pašėrė. Visiems nuėjus gulti, Marė vakarojo, bet kada prietoko aliejaus, nuėjo išleisti iš pakeleivio bačkos, ir rado — ne aliejų, o žmones. Tad ji pradūrusi aliejinę bačką, prisileidė aliejaus, kiek reikėjo, o paskui visą bačką suleidė į katilą, užvirino aliejų ir par plyšius pilstė į kožną šikšninę bačką, iki mirtinai nuplikino žmogžūdas. Vadovas, pamatęs, kad ant duoto ženkle sėbrai nelenda laukan iš bačkų, bėga žiūrėt, bet radęs visus negyvus, pats pasprunka. Rytmetį Marė Ali-Babai, pagrižusiam iš maudynės, parodė negyvėlius, lindančius maišuose, ir apipasakojo savo visą triūsą, už ką Ali-Baba, atsiėkavodamas, suteikė jai laisvę. Lavonus jis palaidojo darže, o mulus pardavė. — Vadovas-gi žmogžūdų įnirtęs sugrižo į girią ir prisiekė atkeršyti Ali-Babai. Jis nusikraustė gyventi į miestą, įsitaisė kromą priešais kromą Ali-Babos sūnaus ir prasiminė Kodžia Husain. Čia jis susipažino su pirkliais ir su Ali-Babos sūnumi, par kurį suėjo į pažintį ir su pačiu Ali-Babą. Vieną kartą sūnus ir Kodžia Husain, kurs buvo pasirengęs nužudyti ano tėvą, nuėjo vakare pas Ali-Babą, Husainas tarėsi nugirdysias abudu, o paskui tėvą pervėręs peiliu, pabėgsias par daržą. Kada jis nenorėjo sūdytų valgių valgyti su Ali-Babą, Marei tai dimterėjo ir, prisiziūrėjusi, ji tuojau pažino aną žmogžūdų vadovą. Tad ji susitarė su belaisviu Abdalachu, aniems bevakarieniaujant, įėjo į vidų pašokinėtų ir pasišokusi dūrė dideliu peiliu K. Husainui stačiai į širdį, taip jog tasai ant vietos numirė. Už antrą išgelbėjimą nuo mirties Ali-Baba paperša Marę savam sūnui, kurs nesiraukęs ima ir veda ją už pačią. Ali-Baba, matydamas, kad jau nebeliko žmogžūdų, visą jų turtą parsigabeno. Ir taip jis su savo sūnumi tapo turtingiausiais ant viso svieto.

Nesuklydome jau iš parašo spėdami, jog šitoji kningutė yra akyvesnė. Kaip žinome, visos arabiškos pasakos yra prastos, kūdykiškos, bet tas jų prastumas, priegtam staigi, netikėta, daugiur stebūklinga dalykų padėjimo atmaina patraukia ir pažadina skaitytojo vaidentuvę, o labjaus dar nesuaugusio ir šiaip mažai subrendusio žmogaus. Jaigu toji kningutė būtų perdėta gražioje kalboje, linkėčiau ją kiekvienam pasiskaityti; dabar gi gaila, kad kalba yra be galo ir krašto silpna ir negyva. Prie to pasakyčiau ir apysakų rašytojams, kad jie palygintų savo nepalankius, sustingusius, štyvus raštus su tais pilnais vaidentuvės, atmainų, netikėtinumo rytinės raštijos apsakiniėjimais. Ir ištikrųjų, jaigu jie daugiau pasiskaitytų tokių raštų, tai pats pamatytų, koks jų atstumas yra nuo anų rašytojų rytuose. Lietuvių raštus skaitai snausdamas ir pailsti beskaitydamas, o anuos skaitai ir dar daugiau skaityti trokšti. Štai ir aišku, kad gera apysaka moka skaitytoją pri-

kaustyti prie savęs, o bloga — veja nuo savęs šalin. Imant paveizdas iš svetur, reikia dalykai perstatyti mūsiškai, ir bus geras darbas atliktas, bent šimtąsyk geresnis, negu anie apmąstymai bilijūšų, kur visi galvažūdos gauna nuodėmių atleidimą, nedarę nei mėtavonės..

Priminsiu dar apie angliškos kalbos mokintuvę, kurią parašė ir atspauzdino tas pats M. Tvarauskas. Kadangi ji išpirkta esanti, aš jos negavęs į savo rankas negaliu daugiau ką pasakyti, kaip kad ten patilpę mokslas apie ištarimą angliškų žodžių, tūlos pašnekos, ant galo trumputėlis žodynėlis. Iš viso ten esą iki 1000 angliškų žodžių. —

Užbaigėme žvalgyties bergždžioje ano laikmečio Amerikos lietuviškoje raštijoje. Turint tokią literatūrą, negalima stebėtis, kaip sunku buvo čia lietuviams kilti augštin kultūriškai ir apšvietime. Nebuvo, mat, žmogaus, kurs būtų iš pačių pradžių praskynęs kelią savo prakilnesniais darbais. Nuo lenkbernio ir šiaip mažai apsišvietusio žmogaus, koku buvo M. Tvarauskas, negalima juk nieko geresnio nei laukti. Jo darbuose atsispindi visos ydos, kaip lietuvių, taip lenkų anuometinės literatūros Amerikoje; geresnės paveizdos jam nerūpėjo, o gal nei prieinamos nebuvo. Kaip vienok lengvu ant širdies pasidaro, kada šiandien (1910m.), 30 metų veliaus, tokia raštija sumažėjo (ant nelaimės ji galūtinai neprasmego: slg. "Saulės" išleidimus, Barono "Lietuvių Žinias" ir kitas tolygias nesumones), ir kada lietuvis gali pralobinti savo protą ir širdį ne tik svarbaus turinio kningomis, bet ir laikraščiais, nešančiais šviesą ir žinias iš visos pasaulės. Ypačiai reikia paminėti išleidimus p. A. Olševskio, kurs milžinišką tarnystę atlikęs yra lietuvių nuvargusiai tautai ir kurs gali paveizda būti kitiems lietuviškos literatūros išleistojuoms ir daugintojuoms.

(Galas.)

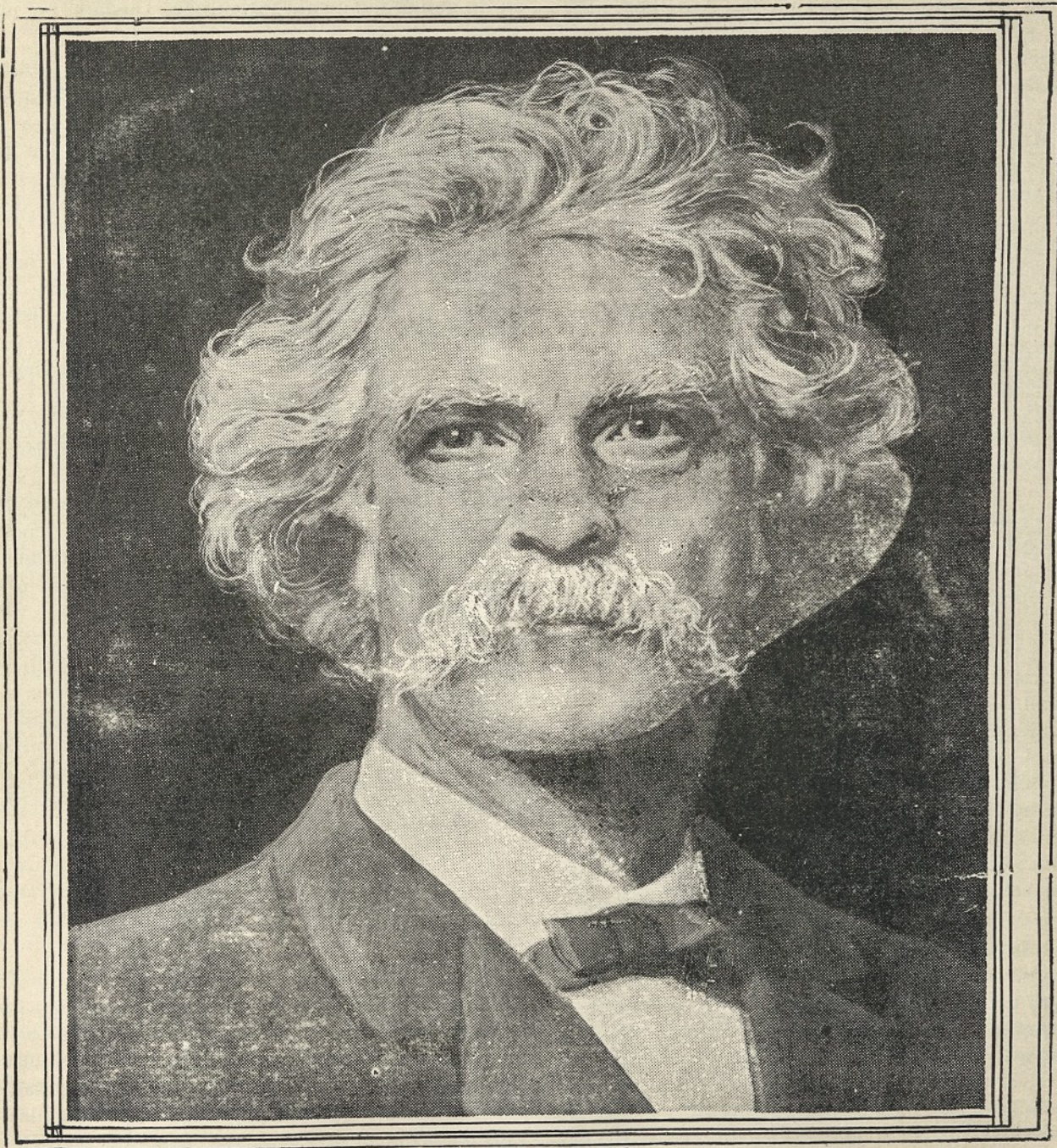

LAISVOJI MINTIS.

Laisvoje mintyje yra ir *laisvė ir mintyjinimas*. Jai nepripažįstame ko, tai ne dėlto, kad negalime tvirtinti; nepripažįstame dvasiškos prievartos vardan augštesnių siekių, į kuriuos nesyki nurodo ir mūsų priešai, kuomet pasijunta silpnais ir pamato, kad jų siekiniai prieš juos pačius atsigrėžia. Laisvą manymą galima šitaip apibrėžti: teisė laisvai tyrinėti. Ji reikalauja, kad kiekvienas tvirtinimas būtų atsišaukimu proto į protą, kad sutiktų su prirodymais, kad būtų pavedamas perkratymui, kad joksai žmogus nesistengtų užmesti savosios teisybės kitiems vardan ko nors vyresnio už protą.

Gabriel Séailles.

*MARK TWAIN.
PHOTO BY FALK, SYDNEY.*

Markas Twainas.

Markas Twain.

Balandžio 21 d. pasimirė vienas garsiausių bei žinomiausių rašytojų Mark'as Twain (tikrasis jo vardas Samuel Langhorne Clemens). Gimė jisai 1835 m., lapkričio 30 d., - kridoje, Missuri valstijoje. Ne tiek svarbu mums paminėti jo gyvenimo įžymesnes datas, kiek tai, kad Markas Twain, baigęs tikrai kaimo mokyklėlę (the village school), užkariavo sau vieną pirmų vietų visavietinėje dailioje literatūroje.

M. Twaino plunksna buvo tiek gyva, tiek lengva, kad jojo raštai ne vien traukė prie savęs jo viengėničius, amerikėnus, bet tapo išversti beveik į visas ivilizuotų tautų kalbas, ir savo puikiu humoru, gyvu rašymo būdu, vaizdingumu ir daile globstė širdis.

Retas mūsų nėra skaitęs Twaino raštų, jai ne angliškoje kalboje, tai vertimuose; tokie raštai, kaip "Princas ir vargšas" (The Prince and the Pauper, parašyta ir išleista 1882 m.) ir panašūs taip yra pasiskleidę, kad net ir Maskolijos mokyklų kningynuose užėini ir užčiupinėtiais puslapiais bei sudėvėtu viršeliu jie liūdyja apie skaitančiosios jaunosios publikos simpatijas Markui Twainui.

Pažymėtini jo veikalai: "Gyvenimas ant Missisipi upės", "Yankee karaliaus Artūro teisme", "Pudd'nhead Wilson", "Asmeniškai atsiminimai apie Joanną d'Ark" ir t.t. Apgailėtina tikrai, kad mes lietuviai nieko neturime iš jo raštų, bet... ir daug ko mes neturime.

Baigdami pam'inėjimą apie Marką Twainą norime paduoti kelis žodžius apie jį, jo viengėnių rašytus (žiūr. The New Americanized Encyklopedija, vol. xii): "Marko Twaino kningos yra išleidžiamos ir svetimos šalyse ir išverstos beveik į visas naująsias kalbas. Jis yra labai populiariškas visame kame. Kaip humoristas jis užima vietą pirmoje eilėje tarpe pasaulės rašytojų ir tas pažymėtinas pasisekimas paeinat iš to, kad jis nebuvo išsilavinęs vyras, kuomet jis pradėjo rašyti. Jis yra garsiausias tipas tų žmonių, kurie patis savomis spėkomis atsiekė..." tai, ko neatsiektų žmogus be talento.

Bjernsterne Bjernson.

26 balandžio Paryžiuje pasimirė garsus norvegų poeta Bjernsterne-Bjernson, 78 metus ėjęs senelis (gimė 8-xii 1832 m.). Jis buvo naujosios gadynės žmogus ir, pasidėkavodamas savo iškalbai, kaip lygiai ir karštai savojo krašto meilei, igijo labai didelę įtekme ant savo viengėnių ir užsienyje. Buvo tai publicistas, keliaujantis kalbėtojas, laisvai manantis ir savo vientaučių ateičiai pasišventęs darbininkas.

Savystovis ir energijos pilnas jo talentas apsi reiškia lirikoje, apysakose ir dramose; šiose pastarose pasirodo Bjernsterne Bjernsono originališkumas pažvalgų i bendrą dalykų stovį ir jo poezija yra savotiška, turi skirtingą, taip tarus, spalvą bei dvasią. Jo žodis tvirtas, pilnai gilią autoriaus mintį išreiškia ir aiškiai nupiešia kaip veikiančias jo raštuose ypatas su jų būdu ir palinkimu, taip lygiai atvaizdina puikias, iškilmingas ir patraukiančias jo tėvynės, Norvegijos, vietas.

Bjernsterne Bjernson savo raštuose mato dabartinės žmonių giminės ir jos gyvenimo sugedimą, paeinantį iš dabartinio netikusio surėdymo. Vieną skaudžiausiųjų mūsų gadynės apsireiškimų Bjernsterne Bjernson mato šeimyniško gyvenimo nepastovume; visą kaltę jis meta ant vyrų ir jų lytiško ištvirkimo. Geresnės ateities jis tikisi tarp kitko ir nuo šito: lytiški žmonių santikiai turi susitvarkyti, tapti dvasiškesni, tobulesni, gi dora privalo apimti visą dvasišką žmogaus esybę ir panaikinti giliai išisaknęjusį dabarties egoizma.

Tas yra atjaučiama iš Bjernsterno Bjernsono raštų, toms idejoms jis pašventė savo gyvenimą. Mes matome jį skelbianti blaivybę ir organizuojanti blaivybės draugystes, belankanti visas Norvegijos apgyventas vietas ir įdedanti dūšią i savo darbus.

Iš jo raštų paminėtini "Tarp mūsų", "Maria Stuart Scotlande", "Jaunavedžiai", "Mergaitė—žvejė", "Naujas sistemas" ir t.t. Nemaža jo raštų išversta i įvairias kalbas, tarp kitų i lenkišką ir rūsiską.

Norvegija daug nustojo jo netekusi, nesa jis labjaus, negu kuris anos šalies rašytojas, prigulėjo jai, *visas buvo jos vaikas ir dvasia ir darbais.*

Dar apie Ispanijos revoliuciją.

Revoliucija Ispanijoje liko užsmaugta, vienok ai-das dar užsiliko ir net mūsų laikraščiuose apsireiškia. Užmetama revoliucionieriams baisiausias dalykai: žmogūdystės, plėšimai ir tam panašiai; nurodoma Ferrerą buvus nelabiliausiu žmogumi; darodoma tai vien dėlto, kad užtarti katalikiškąją Ispanijos valdžią ir apginti kuningiją nuo radikališkosios presos daromų apkaltinimų.

Tad neprošali būtų pažvelgus i revoliucijos Ispanijoje bėgį; iš faktų galėsimė spręsti, kur yra teisybė.

Ispanijos pastarųjų laikų historijoje yra užrašytas svarbus ir skaudus gyvenimo momentas, žinomas po vardu "tragiška savaitė". Tas laikas yra tai tarpas nuo 21 liepos iki 2 rugpjūčiui, kuomet Barcelonoje siautė visuotinas streikas, buvo keletas susirėmimų streikuojančių su kariūnėmis bei policija, buvo barikados, deginta vienuolynus, bet maištininkai nesuvilgė savo rankų kraujuje.

Kas gi pagimdė Ispanijos revoliuciją? Teismas, nuteisęs Ferrerą, apskelbė, kad šis buvęs revoliucijos vadas ir žmones maištan kėlęs; kuniginė spauda irgi tą tvirtina. Kitaip sakant, Ferreras sukėlęs visą triukšmą, tad ir turėjusi jį ištikti bausmė už pasipriešinimą valdžiai, kuri "nuo Dievo paeina". Vienok ne taip yra ištikrųjų. Pažvelgkime į faktus.

Žinome, kad pastaruoju laiku Ispanija kovoja su Marokko gyventojais — arabais, norėdama juos numalšinti. Arabai užpuolė ant Riffa kasyklų, priklausančių Ispanijos akcijinei kompanijai, kurią laiko savo rankoje buvęs ministeris grovas Romanones, vienas vadovų "liberalų" partijos. Valdžia po Romanoneso ir kitų įtekme pasiryžo nubausti nepaklusnius arabus; vienok tas ne taip jau lengva buvo atsiekti: prireikė daug kariūnėms, o iš šalies išsiųsti kariūnių nenorėta, nesa neužsiganėdyjimas iš valdžios ir kuningijos visėjo smarkyn ir didyn. Tada apskelbta mobilizaciją ir pašaukta karėn rezerve esančius žmones, kurių didžiulima jau buvo išgyvenę ir su šeimynomis. Žinoma, kad žmonėms negalėjo patikti toksai valdžios pasiryžimas skubinau ginti Romanoneso reikalus: niekas jų nenorėjo eiti žudyti arabus, ar patį žūtį.

Priegtam Ispanijos bėdnesnieji gyventojai nemato lygybės ir teisybės kariūnėms klausime: nuo reguliariškos tarnystos yra paliuosuojamas kiekvienas, užsimokąs 1500 pezetų (t.y. apie \$285.00). Prie tokios tvarkos visos "tėvynės gynimo" sunkumas gulė atgula ant neturtingų žmonių, negalinčių įmokėti minėtą pezetų sumą; tuom tarpu turtingesnių tėvų vaikai išsiperka nuo kariūniavimo ir apie "tėvynės apginimą" nelabai tesirūpina. Oficieriai gi visi paeina iš turtingesnių luomų; toliau augštesniejie aficieriai užima įžymias vietas ir laiko rankoje liberalų ir atgaleivių atstovų didžiumą parlamente.

Greta oficierių nemažą įtekme ant politiško ir ekonomiško šalies stovio turi dvasiškija, pilnai įsiviešpatavusi Ispanijoje. Dvasiškija yra paliuosuota nuo mokesčių, turi didelius žemės plėtus ir įvairias pramonės šakas. Vienuolynų produktai ir išdirbiniai konkuruoja rinkose su išdirbiniais ir produktais nevienuolynų, ir toje konkurencijoje laimėja vienuolynai, nes jiems maža telėšuoja darbo spēka: pigių-pigiausias vienuolynų darbininkas tai novicijate esantis kandidatai į "monachus" ir vienuolynų augintiniai. Patįs vienuoliai ir vienuolės, užimdami vietas mokytojų, auklėtojų, ligonbučių prižiūrėtojų ir įrėdinių, tuo pat slėgia ir atima duonos kąsnį nuo neturtingų inteligentų. Vienuo-

lynų, t.y. dvasiškasai, ir kariškasai slėgimai labjausiai yra atjaučiami Katalonijoje.

Tos šitai gyvenimo aplinkybės ir rengė sukilimą Ispanijoje, o valdžios užmanytoji karė su Marokko pridėjo aliejaus į pradedantį kiek liepsnoti liaudies gaisrą.

Pastebėtina vienok yra tai, kad patįs jau ispanai didžiausią savo nelaimę ir vargą mato užlaikyme tokios didelės kaip kad Ispanijoje yra, dykaduonių - nenaudėlių vienuolių gaujos. Viešuose susirinkimuose kalbėtojai nesykį ir nevienur šaukė: "Tesiunčia valdžia Afrikon su arabais kovotų savo vienuolius, kurie neturi šeimynų ir kuriems ištikrųjų gali būti svarbu, kad krikščionybė apgalėtų musulmanus. Mēs-gi nenorime eiti žudyti arabus, kurie gina savo tėvynę taip pat, kaip ir mēs gynėmė savąją nuo Napoleono I 1808 metuose".

Visuotinas streikas prasidėjo 26 VII ir apėmė visą Kataloniją,— ir Barcelona par dvi dieni buvo visai atskirta nuo visos Ispanijos. Naktį prieš 27 VII sudeginta 50 vienuolynų ir bažnyčių, bet revoliucionieriai nieko negrobstė; prieš padegant vienuolynus vienuoliams buvo pranešama, kad pasišalintų iš namų ir tuos jų, kurie nenorėjo apleisti savo buveinių geruoju, revoliucionieriai varė laukan.

Neprisidėjus prie Katalonijos kitoms Ispanijos provincijoms, kataloniečiai pasijuto neišlaikysią ir stengėsi sustabdyti judėjimą. Revoliucija nėra galūtinai nutildyta: gyventojai aprimo tiktai ant laiko, ir gali būti, kad mažos kibirkštėlės pakaks naujo gaisro sukilimui.

Iš kelių viršiaus padėtų sakinių matome, kad revoliucija Ispanijoje iškilo ne dėlei kokios ten Ferrero ar kitų priešvaldiškos propagandos, bet stačiog pati valdžia ir dvasiškija prie sukilimo privedė šalies gyventojus.

Vienintėlė tos kovos pasekmė yra tai, kad Ispanijos valdžia panaikino įstatymą, sulig kurio galima buvo išsipirkti nuo kariūnėms; dabar visi lygiai turi eiti "tėvynės gintų" nuo vidurinių ir išlaukinių priešų. Karė Marokkoje nieko Ispanijai neatnešė, išskyrus nešlovę ir milžiniškus nuostolius.

XY

Kritika ir Bibliografija.

Žemė ir Žmogus. Parašė D-ras P. Avizonis. "Lietuvos Ūkininko" išleidimas No. 18, Vilniuje, J. Zavadzkie spaustuvėje, 1910 m.

Kningelė apima išviso 32 šalaiti ir nedaug lėšuoja. Net stebėtis reikia, kiek tokioje kningelėje autorius sutalpinęs yra brangintinių žinių! Kokią vietą jima že-

mė visatos rutulių tarpe? tas klausimas gražiai išgvidentas ir atrodyta senovės bei šios gadynės pažinojimai, neužmirštant nei tų vyrų, kurie tiek daug nukentėję yra už tikrų moksliskų žinių praplatinimą. Tas pat reikia pasakyti ir apie žmogaus atsiradimą ir jo stovėnę visatoje; parodyta gana aiškiai klaidingi bažnyčios atstovų išvadžiojimai, o pažymėtos mūsų gadynės nuomouės. Autorius ištaria persitikrinimą, kad teisybė "prasimuš ir į vargdienių-tamsuolių grinčias, apšvies jas išminties spinduliais ir užveiks paskutines prietarų tvirtoves", žinoma jaigu vargdieniai skaitys tolygias kningutes ir glaus prie savo apkartusios širdies igtus žinojimo turtus.

Pridėti reikia, kad autorius turi didoką gabumą populiarizuoti mokslo dalykus ir vartoja gražią, gryną lietuvišką kalbą. Tik duokite daugiau mums tokių veikalėlių!

J. Št.

"Susimildamas." Juozo Gurauskio vaizdelis.

"Lietuvos Žinių" išleidimas No. 1, Vilniuje, 1910 m. 30 psl. Kaina 5 kap.

Juozo Gurauskio asmenyje įgyjame naują rašytoją. Kiek pirmiau dvejetą jo vaizdelių teko skaityti viename-antrame Lietuvos laikraščių. Dabar gauname atskiroj kningutėj jo naują vaizdelį "Susimildamas". Mūsų neturtingoj raštijoj J. Gurauskis yra pageidaujamas svetys. Turi gan šmikščią plunksną ir nemaža originališko humoro. Šito mums reikia: ag humoristų

pas mustarytum nebuve. Šis-tas blykteli pas vieną-kitą rašytoją, ale tik tam kartui. O kad lietuviuose visai nebūtų "humoro stygelės" negalima pasakyti. Mūsų didieji žmonės, draug su gabumais kas kame, turėjo daug ir humoro. Prisiminkime pavyzdžiui kad ir M. Valančiausko šunų konstituciją ir kitus tokius jau dalykus, — smagu skaityti. O gi nabašninko kun. K. Jauniaus pasakojimai pažystamų būryje — tikri tai mūsų humoro perlai, ir tik neapsakomai gaila, kad mes jų netekom draug su didžiuoju vyru: jų niekas tur būt nėra susirašęs... Mūsų žmonėse, žmonių pasakose, dainose irgi pilna juokavimo, dalykų išparodymo išjuokingesios pusės. Taigi humoro užmazgos būtų. Tik mūsų dailiojoj raštijoj jos dar neprigiję. Kodėl? Suoku kas tikro pasakyti. Manytume, gal svarbiausi priežastis čia yra tam, kad dailioji raštija, lig šiol neturėdama pas mus patogių jai aplinkybių, vis dar tebėra nesubrendusi, silpnutė ir mūsų rašytojai tebevažioja plunksnomis nedėšiai, kaip mokiniai.

Ar J. Gurauskis užims mūsų raštijoj humoristo vietą, dar ankstoka tarti. Tačiau galime pastebėti geras pradžias. Skaitydami vaizdelį "Susimildamas" nei kiek neįjuntame nuobodžio: dalykų sąmazga įdomi ir išdėstoma jie pakaktinai liuosai, 'lengvuojū' būdu; neįjuntame irgi tos baimės dėl rašytojo, kuria paprastai esi žmogus apimtas, skaitydamas mūsų originalinius veikalus, — baimės, kad užsipainios ir nebegalės datraukti iki galui. Siužetas paimtas iš mūsų pusinteligentijos gyvenimo — dėkingiausia dirva humoristui. Tai viskas lemtų gerai mūsų naujam rašytojui ir

Lietuvių laikraštinių suvažiavimas Amerikoje 17 ir 18 kovo mėn. d., Brooklyne N. Y.

Stovė: P. Brandukas, S. Michelsonas, J. Šliupas, J. Šernas, V. K. Račkauskas, V. Jokubynas ir J. O. Širvydas.

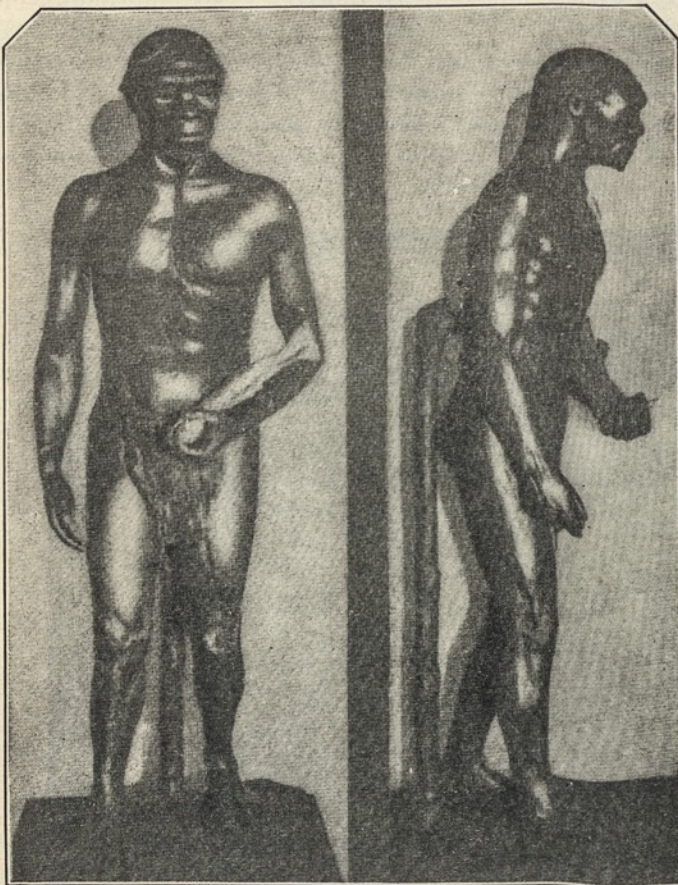
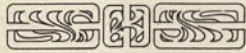
Sėdi: J. Grinius, P. Šliakys, J. J. Paukštis, A. Olševskis, J. M. Tananevičė ir K. Brazys.

męs trokštame jam kuopuikiausios kloties.

Pabrauksime tik šitai: beletristui reikia daugiau daboti ing elementariškus stiliaus lygumo ir dailumo dalykus: nešvarumai gadina kad ir gražų kambarį, o gi vaizdelyj "Susimildamas" galima nurodyti ne vieną tokį "nešvarumą". Teisybė, visoj mūsų raštijoj į tokius dalykus koją nulaužtum, bet tai negireiškia, kad jų nereikia vyti lauk. Kitaip męs niekad negalėsime susilaukti gerų stylistų.

Iš kitų dalykų vaizdelyj išrodo netinkami: darytinai nei iš šio, nei iš to išsprautas Elvyros laiškas broliui (ir pats laiškas kaip "programinis"), lyg nebesuradus kitokio būdo jos pažvalgoms pabrėžti; ne vienas perdėjimas, šaržas, panašus prilyginimui šokančio Šalaputrio į "giliuojančius veršius, laigančius kumelius"; pagalios nežinia dėlko visas veikalėlis užvardytas: "Susimildamas" — žodžiu neatliekančiu veikalelyj jokios rolės.

Kl. J—nis.

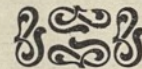
Priešistoriškojo žmogaus pavidalas.

PRIESHISTORIŠKAS ŽMOGUS.

Pastaraisiais laikais tyrinėtojai senovės nemaža yra suradę žemėj įvairių liekanų iš tų gadynių, kuomet žmonės, taip sakant, dar nebuvo pradėję tvirti historijos.

Paduotasai čia paveikslėlis parodo vieną tokių žmonių, pavadintą *Homo primigenius*. To žmogaus groblai surasta Spy'o apielinkėje, Belgijoj, ir profesorius Richard S. Lull iš Peabody Museum Yale'je sulyg moksliskų smulkių aprokavimų groblus aptaisė tam tikra masa. Žmogus, kuriam priklausė tie groblai, paeina iš Paleolitiško perijodo ir anot prof. Lull'io aprokavimų groblai turi nemažiau kaip 100.000 metų. Tasai žmogus buvo žemas: penkių pėdų ir trijų colių; buvo tvirtas ir tą paliūdyja stambūs kaulai, ypač galūnės. Jis maitinosi mėsa įvairių žvėrių: urve, kur rasta groblai, užeita ir žvėrių liekanos; apie ugnį jis jau turėjo supratimą ir mokėjo ja pasinaudoti.

Vienon stovylos rankon idėta meškos žandas, antron gi aptašytas akmuo, kuriuo tas žmogus naudojosi kovoje su savo priešais ir medžioklėje.

THE LITHUANIAN MONTHLY MAGAZINE

"LAISVOJI MINTIS"

(FREE THOUGHT)

Published every month

BY

Lithuanian Publishing Association

— "LAISVOJI MINTIS" —

President A. Grybas,

Treasurer Dr. J. Šliupas,

Secretary V. K. Račkauskas.

Yearly subscription rates.

In the United States \$ 2.00.

Foreign Countries \$ 2.50.

A single copy 20 ¢.

ADVERTISING RATES ON APPLICATION.

| | |

All communication should be addressed:

„LAISVOJI MINTIS“

1401 No Main ave.,

SCRANTON, PA.

